

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO ĮSTATYMO 62 STRAIPSNIO 1 DALIES 2 PUNKTO, 69 STRAIPSNIO 4 DALIES (1996 M. LIEPOS 11 D. REDAKCIJA), LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMŲ ĮSTATYMO 11 STRAIPSNIO 3 DALIES (2002 M. SAUSIO 24 D. REDAKCIJA), 96 STRAIPSNIO 2 DALIES (2002 M. SAUSIO 24 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2006 m. kovo 28 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Egidijaus Kūrio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovei Seimo kanceliarijos Teisės departamento vyresniajai patarėjai Jadvygai Andriuškevičiūtei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2006 m. kovo 14 d. išnagrinėjo bylą Nr. 33/03 pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 6, 30, 109, 110 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui ir ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalis, 96 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytos galimybės mažinti teisėjo darbo užmokestį ir kitas socialines garantijas, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5, 109 straipsniams, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas

nustatė:**I**

1. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 6, 30, 109, 110 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui ir ar Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalis, 96 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytos galimybės mažinti teisėjo darbo užmokestį ir kitas socialines garantijas, neprieštarauja Konstitucijos 5, 109 straipsniams, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas minėta nutartimi taip pat pateikė Konstituciniam Teismui prašymą išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ rezoliucinės dalies 6 punktas (kuriuo buvo nutraukta pradėta teisena dėl *inter alia* Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Konstitucijai), motyvuojamosios dalies II skyriaus 1 punktas (kuriame, pasak pareiškėjo, nurodyta, jog pradėta teisena nutraukiama dėl to, kad atitinkamas teisinis reguliavimas nebegalioja), rezoliucinės dalies 7 punktas (kuriuo buvo nutraukta pradėta teisena dėl *inter alia* 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 1 straipsnio 1 dalies atitikties Konstitucijai), motyvuojamosios dalies

II skyriaus 2 punktą (kuriame, pasak pareiškėjo, nurodyta, jog pradėta teisena nutraukiama dėl to, kad atitinkamas teisinis reguliavimas nebegalioja) reiškia vieną ar kelis iš šių motyvų:

– 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas ir Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ ta apimtimi, kuria tie teisės aktai yra susiję su teisėjų darbo užmokesčio mažinimu, neprieštarauja Konstitucijai;

– pradėta teisena dėl 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo ir Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Konstitucijai buvo nutraukta dėl to, kad minėtais teisės aktais nustatytas teisinis reguliavimas buvo pasibaigęs dar iki nurodyto Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo dienos, vadinasi, spręsti dėl jų atitikties Konstitucijai nebuvo prasmės, nes pagal Konstituciją asmuo teisę ginti konstitucines teises ir laisves turi ne visą laikotarpį, kai buvo pažeidžiama Konstitucija, o tik tą laikotarpį, kai atitinkamos teisės ir laisvės buvo pažeidžiamos jau po to, kai buvo paskelbtas Konstitucinio Teismo sprendimas, kuriuo teisės aktas (jo dalis) buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai;

– pradėta teisena dėl 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo ir Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Konstitucijai buvo nutraukta ne vadovaujantis minėtais dviem motyvais, o vykdant Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies reikalavimus.

Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 26 d. sprendimu pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo 2003 m. liepos 9 d. prašymą ta apimtimi, kuria prašoma išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo

tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies II skyriaus 1, 2 punktai bei rezoliucinės dalies 6, 7 punktai reiškia vieną ar kelis iš pareiškėjo nurodytų motyvų, išskyrė į atskirą bylą, o 2006 m. kovo 14 d. sprendimu atsisakė pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą aiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies II skyriaus 1, 2 punktai bei rezoliucinės dalies 6, 7 punktai reiškia vieną ar kelis iš pareiškėjo nurodytų motyvų.

II

Pareiškėjo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

1. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti. Pareiškėjo nuomone, ši nuostata neleidžia teismui vykdyti teisingumo netaikant Konstitucijai prieštaraujančio įstatymo, kurį taikyti draudžia Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalis, užkerta kelią teismui ir bylose dalyvaujantiems asmenims pasinaudoti iš Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalies kylančia galimybe pašalinti abejones dėl teisės akto konstitucingumo, trukdo asmeniui, kurio konstitucinės teisės ir laisvės buvo pažeistos, įgyvendinti Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtintą teisę kreiptis į teismą atkurti pažeistas

teisės ir prisiteisti žalos atlyginimą bei Konstitucijos 6 straipsnyje įtvirtintą teisę ginti savo teises remiantis Konstitucija; taip yra pažeidžiamas ir konstitucinis teisinės valstybės principas.

2. Pagal Teismų įstatymo 96 straipsnio 2 dalį teisėjo darbo teisme metu draudžiama mažinti teisėjo darbo užmokestį, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus, ar kitas socialines garantijas; atvejais, kai galima mažinti teisėjo darbo užmokestį, yra numatytas Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalyje: kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas. Pareiškėjo nuomone, toks teisinis reguliavimas yra nekonkretus, nes valdžios institucijoms leidžiama bet kokią būtinumą mokėti tam tikras biudžeto lėšas interpretuoti kaip valstybės finansinės būklės pablogėjimą; šitaip yra įtvirtinta galimybė teisėjų atlyginimus mažinti bet kada, *inter alia* tais atvejais, kai teismai, atkurdami pažeistas asmenų teises, priteisia iš valstybės ar jos institucijų mokėti tam tikras pinigų sumas, jeigu būtinumą mokėti tas pinigų sumas galima interpretuoti kaip valstybės finansinės būklės pablogėjimą, taigi ir kaip pagrindą mažinti teisėjų darbo užmokestį bei kitas garantijas. Pareiškėjo manymu, toks teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijos 5, 109 straipsniams, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovės J. Andriuškevičiūtės rašytiniai paaiškinimai. Suinteresuoto asmens atstovės nuomone, ginčijamos Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies ir Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies, 96 straipsnio 2 dalies nuostatos neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovė savo poziciją grindžia šiais argumentais.

1. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį Konstitucinis Teismas turi teisę, bet ne pareigą nutraukti pradėtą teiseną dėl nebegaliojančio teisės akto atitikties Konstitucijai. Konstitucinio Teismo nutarimai yra galutiniai ir neskundžiami. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnį Konstitucinis Teismas gali peržiūrėti savo nutarimą paties Teismo iniciatyva, kai paaiškėja naujos esminės aplinkybės, kurios buvo nežinomos Konstituciniam Teismui nutarimo priėmimo metu. Tokiu atveju Konstitucinis Teismas turi ne tik teisę, bet ir pareigą spręsti dėl neišnagrinėto teisės akto, dėl kurio atitikties Konstitucijai teiseną buvo nutraukta, konstitucingumo.

2. Pagal Teismų įstatymą teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas peržiūrėti galima, jei iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė. Tokį esminį pablogėjimą gali konstatuoti Vyriausybė, remdamasi valstybės ekonomiais ir finansiniais rodikliais, o peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas galima tik pakeitus įstatymus, kuriuose tos sąlygos nustatytos. „Peržiūrėjimas“ aiškintinas kaip kitokių, nebūtinai blogesnių, finansinių ir materialinių teismų veiklos sąlygų nustatymas įvertinus valstybės ekonominę ir finansinę būklę. Be to, neleidžiama teismų finansinių ir materialinių veiklos sąlygų labai pabloginti. Kita vertus, jeigu būtų

visiškai uždrausta keisti įstatymų nustatytas finansines ir materialines teismų veiklos sąlygas net iš esmės pablogėjus valstybės ekonominei ir finansinei būklei, būtų neįmanoma užtikrinti kitų asmenų teisių, nes vienai asmenų grupei būtų nustatytos išimtinės garantijos, o į kitų piliečių teises ir socialinę padėtį būtų neatsižvelgiama.

IV

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovė J. Andriuškevičiūtė iš esmės pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Pareiškėjas *inter alia* prašo ištirti, ar Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 6, 30, 109, 110 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.1. Identifikuodamas redakciją, kuria išdėstyta ginčijama Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalis, pareiškėjas nurodo šaltinį – „Valstybės žinių“ 1993 metų 6 numerį, kuriame oficialiai paskelbtas 1993 m. vasario 3 d. redakcijos Konstitucinio Teismo įstatymas, taip pat daro nuorodą į Seimo 2001 m. liepos 10 d. priimtą įstatymą, kuriuo buvo padarytas vieno iš Konstitucinio Teismo įstatymo straipsnių pakeitimas; tas įstatymas – tai Seimo 2001 m. liepos 10 d. priimtas Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo, Teismų įstatymo, Konstitucinio Teismo įstatymo, Seimo kontrolierių įstatymo, Seimo narių darbo sąlygų įstatymo, Prokuratūros įstatymo, Tarnybos Lietuvos Respublikos prokuratūroje statuto, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas, kurio 3 skirsnio 1 straipsniu buvo pakeistas Konstitucinio Teismo įstatymo 16 straipsnis.

1.2. Seimas 1993 m. vasario 3 d. priėmė Konstitucinio Teismo įstatymą. Šis įstatymas ne kartą buvo keičiamas ir papildomas.

1.3. Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalyje (1993 m. vasario 3 d. redakcija) buvo nustatyta: „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti.“

Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalis buvo papildyta vieną kartą – Seimo 1996 m. liepos 11 d. priimto Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo 18 straipsniu; išskyrus šį papildymą, nei iki tol, nei po to (*inter alia* pareiškėjo nurodytu Seimo 2001 m. liepos 10 d. priimtu Valstybės kontrolės įstatymo, Teismų įstatymo, Konstitucinio Teismo įstatymo, Seimo kontrolierių įstatymo, Seimo narių darbo sąlygų įstatymo, Prokuratūros įstatymo, Tarnybos Lietuvos Respublikos prokuratūroje statuto, Moterų ir vyrų lygių

galimybių įstatymo, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymu) minėta dalis nebuvo keičiama arba papildoma.

Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalyje (1996 m. liepos 11 d. redakcija) nustatyta:

„Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti. Jeigu tai paaiškėja iki teismo posėdžio pradžios, Konstitucinis Teismas šį klausimą sprendžia pasitarimų kambaryje.“

1.4. Iš pareiškėjo prašymo argumentų matyti, kad pareiškėjui abejonių sukėlė tai, ar Konstitucijai neprieštarauja Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies nuostata „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“. Tokia nuostata buvo įtvirtinta Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalyje (1993 m. vasario 3 d. redakcija; Žin., 1993, Nr. 6-120) ir yra įtvirtinta Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalyje (1996 m. liepos 11 d. redakcija; Žin., 1996, Nr. 73-1749).

1.5. Iš pareiškėjo prašymo argumentų taip pat matyti, kad pareiškėjui abejonių sukėlė tai, ar minėta nuostata neprieštarauja *inter alia* ne visam Konstitucijos 6 straipsniui, o tik šio straipsnio 2 daliai, kurioje nustatyta, kad kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija, ne visam Konstitucijos 30 straipsniui, o tik šio straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, ne visam Konstitucijos 109 straipsniui, o tik šio straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai.

2. Pareiškėjas *inter alia* prašo ištirti, ar Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalis, 96 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytos galimybės mažinti teisėjo darbo užmokestį ir kitas socialines garantijas, neprieštarauja Konstitucijos 5, 109 straipsniams, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2.1. Identifikuodamas redakciją, kuria išdėstyta ginčijamos (pareiškėjo nurodyta apimtimi) Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalis, 96 straipsnio 2 dalis, pareiškėjas daro nuorodą į Seimo 2002 m. sausio 24 d. priimtą įstatymą, taip pat nurodo „Valstybės žinių“ 2002 metų 17 numerį, kuriame tas įstatymas oficialiai paskelbtas.

2.2. Pareiškėjo nurodytas Seimo 2002 m. sausio 24 d. priimtas įstatymas – tai Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymas, kurio 1 straipsniu Teismų įstatymas (1994 m. gegužės 31 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija. Naujos redakcijos Teismų įstatymas įsigaliojo 2002 m. gegužės 1 d. Naujos redakcijos Teismų įstatymas buvo ne kartą keičiamas ir papildomas, tačiau jo 11 straipsnio 3 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 17-649) ir 96 straipsnio 2 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 17-649) keičiamos ar papildomos nebuvo.

2.3. Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalyje (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nustatyta:

„Bloginti įstatymų numatytas finansines ir materialines technines teismų veiklos sąlygas draudžiama. Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas.“

Teismų įstatymo 96 straipsnio 2 dalyje (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nustatyta: „Teisėjo darbo teisme metu draudžiama mažinti teisėjo darbo užmokestį, išskyrus šio Įstatymo numatytus atvejus, ar kitas socialines garantijas.“

2.4. Iš pareiškėjo prašymo argumentų matyti, kad jam abejonių sukėlė *inter alia* tai, ar Konstitucijai neprieštarauja Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostata „Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas“.

2.5. Iš pareiškėjo prašymo argumentų taip pat matyti, kad pareiškėjui abejonių sukėlė tai, ar Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostata „Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas“ ir 96 straipsnio 2 dalis (2004 m. sausio 24 d. redakcija) ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytos galimybės mažinti teisėjo darbo užmokestį ir kitas socialines garantijas, neprieštarauja *inter alia* ne visam Konstitucijos 5 straipsniui, o tik šio straipsnio 2 daliai, kurioje nustatyta, kad valdžios galias riboja Konstitucija, ne visam Konstitucijos 109 straipsniui, o tik šio straipsnio 2 daliai, kurioje nustatyta, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi, ir 3 daliai, kurioje nustatyta, kad teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo.

II

Dėl Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija) nuostatos „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ atitikties Konstitucijos 6 straipsnio 2 daliai, 30 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, 110 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį (1996 m. liepos 11 d. redakcija) ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti.

Pareiškėjas abejoja, ar ši nuostata neprieštarauja Konstitucijos 6 straipsnio 2 daliai, kurioje nustatyta, kad kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija, Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai, Konstitucijos 110 straipsniui, kuriame nustatyta, kad teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai (1 dalis), ir kad tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą

prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją (2 dalis), konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pagal pareiškėjo prašymą sprendžiant, ar Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija) nuostata „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ neprieštaruja Konstitucijai, būtina aptarti Konstitucijoje įtvirtintą konstitucinės justicijos – konstitucinės teisminės kontrolės modelį, Konstitucinio Teismo ir kitų teismų įgaliojimus užtikrinant, kad būtų paisoma iš Konstitucijos kylančios teisės aktų hierarchijos ir nebūtų taikomi teisės aktai, prieštaraujantys aukštesnės galios teisės aktams.

3. Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai (Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis).

3.1. Teismai – jurisdikcinės institucijos – vykdo teisminę valdžią, kuri, kaip ir įstatymų leidžiamoji bei vykdomoji valdžios, yra visavertė valstybės valdžia, viena iš Konstitucijoje įtvirtintų valstybės valdžių. Vykdyti teisingumą – teisminė valdžios paskirtis ir konstitucinė kompetencija.

Nuo kitų valstybės valdžių teisminė valdžia skiriasi *inter alia* tuo, kad ji yra formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai, 2004 m. kovo 31 d. išvada).

Teismai, kurie pagal Konstituciją vykdo teisminę valdžią Lietuvoje, yra priskirtini ne vienai, bet dviem arba (jeigu tai, paisant Konstitucijos, yra nustatyta atitinkamuose įstatymuose) daugiau teismų sistemų.

3.2. Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštaruja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – Konstitucijai ir įstatymams. Be to, Konstitucijoje (*inter alia* jos VIII skirsnyje „Konstitucinis Teismas“) yra nustatyti ir kiti Konstitucinio Teismo įgaliojimai, įtvirtinta Konstitucinio Teismo sprendimų teisinė galia bei padariniai, apibrėžta Konstitucinio Teismo formavimo tvarka, nustatyti Konstitucinio Teismo įgaliojimų vykdymo (veiklos) pagrindai ir garantijos, įtvirtintas Konstitucinio Teismo teisėjų statusas ir kt.

Taigi Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę. Konstitucinis Teismas – konstitucinės justicijos institucija. Pagal savo kompetenciją sprenddamas dėl žemesnės galios teisės aktų (jų dalių) atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, bei vykdydamas kitus savo konstitucinius įgaliojimus, Konstitucinis Teismas – savarankiškas ir nepriklausomas teismas – vykdo konstitucinį teisingumą, garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teismas, vykdydamas teisingumą, turi vadovautis tik Konstitucijai neprieštarujančiais įstatymais ir kitais teisės aktais, negali taikyti

įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai, kad, atsižvelgiant į iš Konstitucijos kylančią teisės aktų hierarchiją, ši Konstitucijos nuostata taip pat reiškia, jog teisėjas negali taikyti ir Konstitucijai prieštaraujančio poįstatyminio teisės akto, jis taip pat negali taikyti tokio poįstatyminio teisės akto, kuris prieštarauja įstatymui, taip pat kad vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų – principas, kad neturi būti taikomas teisės aktas, prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktui (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai).

Todėl pabrėžtina, kad Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies negalima aiškinti vien taikant lingvistinį metodą, pažodžiui, kaip esą pateikiančios išsamų, baigtinį teisės aktų, kurių atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, tyrimas ir atitinkamų sprendimų priėmimas Konstitucijoje yra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, sąrašą. Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalis aiškintina paisant viso konstitucinio teisinio reguliavimo konteksto, atsižvelgiant *inter alia* į konstitucinį valdžių padalijimo principą, į Konstitucijoje įtvirtintą Konstitucinio Teismo paskirtį ir vietą teisminę valdžią (ir valstybės valdžią apskritai) vykdančių valstybės institucijų sistemoje, į Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintą konstitucinių įstatymų (pagal Konstituciją turinčių aukštesnę teisinę galią už paprastuosius įstatymus) institutą, į Konstitucijos nuostatas, pagal kurias įstatymai (jų nuostatos) ar kiti teisės aktai gali būti priimami ir referendumu (Konstitucijos 9 straipsnio 1 dalis, 69 straipsnio 4 dalis, 71 straipsnio 3 ir 4 dalys), į Respublikos Prezidento konstitucinę pareigą daryti visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų (Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalis), į Vyriausybės konstitucinę pareigą vykdyti įstatymus, Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo bei Respublikos Prezidento dekretus (Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktas), į Konstitucijos viršenybės bei konstitucinį teisinės valstybės principus, suponuojančius, be daugelio kitų dalykų, visų teisės aktų hierarchiją ir iš jos kylantį draudimą žemesnės galios teisės aktuose nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruotų su nustatytoju aukštesnės galios teisės aktuose (be abejo, pirmiausia pačioje Konstitucijoje), bei taikyti teisės aktus, prieštaraujančius aukštesnės galios teisės aktams, taip pat galimybę minėtų reikalavimų neatitinkančius teisės aktus (jų dalis) šalinti iš teisės sistemos, taigi atsižvelgiant į konstitucinės teisminės kontrolės, kaip konstitucinio instituto, paskirtį ir ją įtvirtinančių Konstitucijos nuostatų kontekstinę prasmę. Šitaip viso konstitucinio teisinio reguliavimo kontekste aiškinant Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalį konstatuotina, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, būtent: ar bet kuris konstitucinis įstatymas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, ar bet kuris įstatymas (jo dalis), taip pat Seimo statutas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar bet kuris Seimo poįstatyminis teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo

statutui, ar bet kuris Respublikos Prezidento aktas (jo dalis) neprieštaruja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar bet kuris Vyriausybės aktas (jo dalis) neprieštaruja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams.

Būtent šitokiu Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies aiškinimu grindžiamą Konstitucinio Teismo konstitucinių įgaliojimų sprendžiant dėl teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, sampratą įkūnija Konstitucinio Teismo jurisprudencija, kurią nuo pat savo veiklos pradžios pagal Konstituciją formavo Konstitucinis Teismas, *inter alia* tie Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais pagal pareiškėjų (teismų, Vyriausybės, Seimo narių grupių ar Seimo *in corpore*) prašymus buvo sprendžiama dėl tokios teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams, kuri nėra *expressis verbis* paminėta nei Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje, nei kituose Konstitucijos VIII skirsnio „Konstitucinis Teismas“ straipsniuose (jų dalyse), kaip antai: ar Seimo poįstatyminiai teisės aktai – Konstitucijos 94 straipsnio 2 punkte nurodyti Seimo nutarimai dėl įstatymų įgyvendinimo neprieštaruja įstatymams; ar įstatymai neprieštaruja konstituciniams įstatymams; ar Konstitucijai neprieštaruja Seimo statutas, turintis įstatymo galią (Konstitucijos 76 straipsnis), tačiau galintis reguliuoti ne bet kokius, o tik tam tikrus, Konstitucijoje nurodytus, santykius – nustatyti Seimo struktūrą ir darbo tvarką (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas); ar Seimo poįstatyminiai teisės aktai neprieštaruja Seimo statutui. Jeigu Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalis būtų aiškinama pažodžiui, tokios konstitucinės justicijos bylos, kuriose pareiškėjai (teismai, Vyriausybė, Seimo narių grupės ar Seimas *in corpore*) abejojo ir pagal jų prašymus buvo sprendžiama, ar įstatymai neprieštaruja konstituciniams įstatymams, ar Seimo poįstatyminiai teisės aktai neprieštaruja įstatymams, ar Konstitucijai neprieštaruja Seimo statutas, taip pat ar Seimo poįstatyminiai teisės aktai neprieštaruja Seimo statutui, būtų buvusios apskritai neįmanomos. Lygiai taip pat būtų buvusios neįmanomos ir tokios konstitucinės justicijos bylos, kuriose Konstitucinis Teismas, pagal pareiškėjų prašymus sprenddamas dėl įstatymų atitikties Konstitucijai, turėjo *ex officio* išsiaiškinti ir priimti sprendimą, ar Konstitucijai neprieštaruja konstituciniai įstatymai, kuriais, kaip buvo teigiama, buvo grindžiami ginčijami įstatymai (jų dalys) ir (arba) kurie reguliavo tokius pat (arba artimus) santykius, kaip ir ginčijami įstatymai (jų dalys). Jeigu Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalis būtų aiškinama pažodžiui, būtų neįmanoma tirti ir to, ar Konstitucijai, konstituciniams įstatymams neprieštaruja referendumu priimti įstatymai (jų nuostatos) ar kiti teisės aktai, ar Konstitucijai, kitiems aukštesnės galios aktams neprieštaruja tokie vienkartinio (*ad hoc*) taikymo žemesnės galios teisės aktai (jų dalys), išleisti Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės, kurie tos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo metu jau buvo įvykdyti. Labai pasunkėtų ir legislatyvinės omisijos nustatymas.

Tad kitoks, pažodinis Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies aiškinimas reikštų, kad

Konstitucija esą toleruoja savo pačios nepaisymą, kai leidžiami tam tikri teisės aktai (pavyzdžiui, konstituciniai įstatymai arba Seimo statutas), kad pagal Konstituciją esą galima nepaisyti konstitucinių įstatymų, kai leidžiami įstatymai, ir nepaisyti įstatymų ir konstitucinių įstatymų, kai leidžiami tam tikri (pavyzdžiui, Seimo) poįstatyminiai teisės aktai, taip pat pagal Konstituciją esą galima nepaisyti Konstitucijos tada, kai įstatymai (jų nuostatos) ar kiti teisės aktai yra priimami referendumu. Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės išleisti vienkartinio (*ad hoc*) taikymo žemesnės galios teisės aktai (jų dalys) apskritai išvengtų jų atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, patikros. Pažodinis (juolab siaurinamasis) Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies aiškinimas būtų visiškai nepagrįstas, nes paneigtų Konstitucijos viršenybės principą, konstitucinį teisinės valstybės principą, iš Konstitucijos kylančią visų teisės aktų hierarchiją (suponuojančią *inter alia* poįstatyminių teisės aktų atitiktį įstatymams), Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad negalioja joks įstatymas ar kitas teisės aktas, priešingas Konstitucijai, Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad valdžios galias riboja Konstitucija, taip pat Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija. Jeigu būtų vadovaujama tokiu vien pažodiniu Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies aiškinimu, būtų sudarytos prielaidos pažeisti ir kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes, *inter alia* asmens konstitucines teises. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad Konstitucija, jeigu ji būtų aiškinama vien taikant lingvistinį metodą, pažodžiui, negalėtų būti Lietuvos aukščiausioji teisė, nes būtų iš esmės sutapatinama su jos tekstine forma – būtų suabsoliutinama Konstitucijos raidė ir ignoruojama Konstitucijos dvasia.

Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Taigi Konstitucijoje yra įtvirtintas *erga omnes* konstitucinės kontrolės modelis.

Konstitucijos 102 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Konstitucinio Teismo statusą ir jo įgaliojimų vykdymo tvarką nustato Konstitucinio Teismo įstatymas. Taigi pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą visus su Konstitucinio Teismo statusu, formavimu, įgaliojimų vykdymu (veikla) ir jo garantijomis, Konstitucinio Teismo teisėjų statusu, taip pat su Konstitucinio Teismo sprendimų vykdymu susijusius santykius reglamentuoti įstatymu. Be to, Konstitucijoje yra *expressis verbis* įtvirtintas to įstatymo pavadinimas – tai Konstitucinio Teismo įstatymas. Kartu pažymėtina, kad toks konstitucinis teisinis reguliavimas savaime nereiškia, jog tam tikri su minėtais santykiais susiję santykiai apskritai negali būti reguliuojami ir kitais įstatymais.

3.3. Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikos teismai yra Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai. Šie

Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodyti teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai).

Tarp bendrosios kompetencijos teismų sistemos ir konstitucinės justicijos institucijos – Konstitucinio Teismo esama reikšmingų sąsajų, *inter alia*: bet kuris bendrosios kompetencijos teismas (jo teisėjas), kaip pareiškėjas, turi įgaliojimus Konstitucijoje (106 straipsnio 1, 2, 3 dalys, 110 straipsnio 2 dalis) nustatytu pagrindu inicijuoti konstitucinės justicijos bylas Konstituciniame Teisme; visus bendrosios kompetencijos teismus – Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, Lietuvos apeliacinį teismą, apygardų ir apylinkių teismus – saisto Konstitucijos 107 straipsnyje įtvirtintas Konstitucinio Teismo sprendimų jo kompetencijai priskirtais klausimais galutinumas ir neskundžiamumas; visi bendrosios kompetencijos teismai yra saistomi Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuotos oficialios konstitucinės doktrinos.

Tačiau organizaciniu ir administraciniu atžvilgiais Konstitucijoje abi šios teismų sistemos – Konstitucinis Teismas, vykdamas konstitucinę teisminę kontrolę, ir bendrosios kompetencijos teismų sistema – yra atskirtos.

Pagal Konstituciją bendrosios kompetencijos teismų sistemą, kaip institucijų sistemą, sudaro keturių grandžių teismai: pirmoji (žemiausioji) grandis – apylinkių teismai, antroji grandis – apygardų teismai, trečioji grandis – Lietuvos apeliacinis teismas, ketvirtoji (aukščiausioji) grandis – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos, turi diskreciją sudaryti tiek apylinkių bei apygardų teismų, kiek, jo manymu, yra reikalinga, ir nustatyti tokią jų kiekybinę sudėtį, kokia, jo manymu, yra būtina, kad būtų tinkamai, laiku vykdomas teisingumas, taip pat apibrėžti tokias atitinkamų apygardų bei apylinkių teismų veiklos teritorijų ribas, kokios, jo manymu, yra būtinos, kad būtų tinkamai, laiku vykdomas teisingumas.

Konstitucijoje (*inter alia* Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje) ne tik yra nustatyta keturių grandžių bendrosios kompetencijos teismų sistema (kaip institucijų sistema), bet ir yra įtvirtinti bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos, kaip bylų teismo nagrinėjimo procesinių pakopų sistemos, pagrindai. Iš Konstitucijos kylanti bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema suponuoja tai, kad bet kurį pirmosios instancijos bendrosios kompetencijos teismo baigiamąjį aktą turi būti galima nustatyta tvarka apskųsti bent vienos aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismui. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teismų instancinės sistemos paskirtis yra šalinti galimas žemesnių instancijų teismų klaidas, neleisti, kad būtų įvykdytas neteisingumas, ir šitaip apsaugoti asmens, visuomenės teises ir teisėtus interesus (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Tad bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos paskirtis – sudaryti prielaidas aukštesnės instancijos teismuose ištaisyti bet kurias fakto (t. y. teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo) ar bet kurias teisės (t. y. teisės taikymo) klaidas, kurias dėl kokių nors priežasčių gali padaryti žemesnės instancijos teismas, ir

neleisti, kad kokioje nors bendrosios kompetencijos teismų nagrinėtoje civilinėje, baudžiamojoje ar kitos kategorijos byloje būtų įvykdytas neteisingumas. Minėtas žemesnės instancijos teismų klaidų ištaisymas ir su tuo susijęs kelio neteisingumui užkirtimas yra atitinkamos bylos šalių ir visuomenės apskritai pasitikėjimo ne tik atitinkamą bylą nagrinėjančiu bendrosios kompetencijos teismu, bet ir visa bendrosios kompetencijos teismų sistema *conditio sine qua non*.

Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas suponuoja jurisprudencijos tęstinumą (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2003 m. gegužės 30 d. nutarimai, 2004 m. vasario 13 d. sprendimas, 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai). Šiame kontekste pabrėžtina, jog Konstitucijoje įtvirtinta bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema turi funkcionuoti taip, kad būtų sudarytos prielaidos formuoti vienodai (nuosekliai, neprieštarinčiai) bendrosios kompetencijos teismų praktikai – būtent tokiai, kuri būtų grindžiama su Konstitucijoje įtvirtintais teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principais (bei kitais konstituciniais principais) neatskiriamai susijusia ir iš jų kylanti maksima, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t. y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedencius, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų. Užtikrinant iš Konstitucijos kylantį bendrosios kompetencijos teismų praktikos vienodumą (nuoseklumą, neprieštarinumą), taigi ir jurisprudencijos tęstinumą, lemiamą reikšmę (be kitų svarbių veiksnių) turi šie veiksniai: bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedenciu – sprendimų analogiškose bylose; žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedenciu tų kategorijų bylose; aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai privalo, peržiūrėdami žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimus, tuos sprendimus vertinti vadovaudamiesi visuomet tais pačiais teisiniais kriterijais; tie kriterijai turi būti aiškūs ir *ex ante* žinomi teisės subjektams, *inter alia* žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismams (vadinasi, bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija turi būti prognozuojama); bendrosios kompetencijos teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose turi būti koreguojama ir nauji teismo precedenciai tų kategorijų bylose gali būti kuriami tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina; toks bendrosios kompetencijos teismų praktikos koregavimas (nukrypimas nuo teismus ligi tol saiščiusių ankstesnių precedenciu ir naujų precedenciu kūrimas) visais atvejais turi būti deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamas atitinkamuose bendrosios kompetencijos teismų sprendimuose. Bendrosios kompetencijos teismų, priimančių sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, susisaistymas savo pačių sukurtais precedenciais (sprendimais analogiškose bylose) bei žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų, priimančių sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, susaistymas aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimais (precedenciais tų kategorijų bylose)

neišvengiamai suponuoja tai, kad minėti teismai turi vadovautis tokia atitinkamų teisės nuostatų (normų, principų) turinio, taip pat šių teisės nuostatų taikymo samprata, kokia buvo suformuota ir kokia buvo vadovaujama taikant tas nuostatas (normas, principus) ankstesnėse bylose, *inter alia* anksčiau sprendžiant analogiškas bylas. Iš Konstitucijos kylančios maksimos, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, nepaisymas reikštų ir Konstitucijos nuostatų dėl teisingumo vykdymo, konstitucinių teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principų, kitų konstitucinių principų nepaisymą.

Keturių grandžių bendrosios kompetencijos teismų sistemos nustatymas ir bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos pagrindų įtvirtinimas Konstitucijoje savaime nereiškia, kad įstatymų leidėjas yra konstituciškai įpareigotas įstatymu sukurti būtent keturias teismines instancijas (kaip bylų proceso pakopas, o ne kaip institucines grandis), t. y. kad jis turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį kiekvieną bylą būtų galima išnagrinėti apylinkės teisme, apygardos teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiajame Teisme. Priešingai, daugelyje demokratiškosios valstybių yra susiklosčiusi ir nėra kvestionuojama tokia bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos tradicija, kai šie teismai sudaro trijų pakopų instancinę sistemą: toje sistemoje yra skiriamas bylų nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme, apeliacinės instancijos teisme (kai *inter alia* iš naujo tiriami ir vertinami bylos išsprendimui reikšmės turintys faktai) ir kasacinės instancijos teisme (kai jokie bylos išsprendimui reikšmės turintys faktai nėra iš naujo nustatinėjami, nes tai jau yra padaręs apeliacinės instancijos teismas, bet yra iš naujo sprendžiami teisės taikymo klausimai). Būtent tokia – trijų pakopų – bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema įstatymais yra įtvirtinta ir Lietuvoje. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi diskreciją nustatyti (vadovaudamasis *inter alia* tikslingumo sumetimais), kurios civilinės, baudžiamosios ar kitų kategorijų bylos turi būti pirmąja instancija nagrinėjamos apylinkės, o kurios – apygardos teismuose; įstatymų leidėjas taip pat turi tam tikrą diskreciją nustatyti (vadovaudamasis *inter alia* tikslingumo sumetimais), ar apeliacinis procesas turi vykti vien Lietuvos apeliaciniame teisme, ar ir apygardos teismuose. Tačiau pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo ir formuoti tokios teismų praktikos, kuriais būtų ištrintas esminis skirtumas tarp bylų proceso pirmosios instancijos teisme, bylų proceso apeliacinės instancijos teisme ir (arba) bylų proceso kasacinės instancijos teisme, taip pat nustatyti tokio teisinio reguliavimo ir formuoti tokios teismų praktikos, kuriais būtų paneigta Lietuvos apeliacinio teismo, kaip apeliacinės instancijos teismo, ir (arba) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kaip kasacinės instancijos teismo, konstitucinė prigimtis.

Šiame kontekste paminėtina, kad Konstitucinis Teismas dar 1994 m. gruodžio 22 d. nutarime yra suformavęs doktriną, jog Seimas pagal Konstituciją gali laisvai pasirinkti, kokiais būdais tuometinė (t. y. iki Konstitucijos įsigaliojimo sukurta ir po Konstitucijos įsigaliojimo dar

kurį laiką funkcionavusi) teismų sistema turėjo būti reformuota, kad atitiktų Konstitucijoje įtvirtintą keturių grandžių teismų sistemos modelį, tačiau šie būdai neturi prieštarauti Konstitucijai. Tame Konstitucinio Teismo nutarime pabrėžta, jog tuometinę (iki Konstitucijos įsigaliojimo sukurtą ir po Konstitucijos įsigaliojimo dar kurį laiką funkcionavusią) teismų sistemą reformavus taip, kad ji atitiktų Konstitucijoje įtvirtintą keturių grandžių teismų sistemos modelį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tapo išimtinai kasacine instancija.

Minėta, kad vienas iš veiksnių, turinčių lemiamą reikšmę užtikrinant bendrosios kompetencijos teismų praktikos vienodumą (nuoseklumą, neprieštaringumą), taigi ir jurisprudencijos tęstinumą, yra tai, kad bendrosios kompetencijos teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose gali būti koreguojama ir nauji teismo precedentai tų kategorijų bylose gali būti kuriami tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, taip pat tai, kad toks bendrosios kompetencijos teismų praktikos koregavimas (nukrypimas nuo teismus ligi tol saisčiusių ankstesnių precedentų) visais atvejais turi būti deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamas atitinkamuose bendrosios kompetencijos teismų sprendimuose. Pabrėžtina, kad jau esami aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sukurti precedentai atitinkamų kategorijų bylose susaisto ne tik žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismus, priimančius sprendimus analogiškose bylose, bet ir tuos precedentes sukūrusius aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismus (*inter alia* Lietuvos apeliacinį teismą ir Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą). Nuo esamų precedentų gali būti nukrypstama ir nauji precedentai gali būti kuriami tik tais ypatingais išimtiniais atvejais, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama, ir tik deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojant. Nei naujų teismo precedentų kūrimas, nei teismo precedentų argumentavimas (pagrindimas) negali būti tokie valiniai aktai, kurie nėra racionaliai teisiškai motyvuoti. Jokio naujo teismo precedento sukūrimo ar argumentavimo negali lemti atsitiktiniai (teisės atžvilgiu) veiksniai. Iš Konstitucijos išplaukia, kad būtent tokį – tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, atliekamą ir visais atvejais deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamą – bendrosios kompetencijos teismų praktikos koregavimą (nukrypimą nuo teismus ligi tol saisčiusių ankstesnių precedentų ir naujų precedentų kūrimą) pagal savo kompetenciją turi užtikrinti atitinkamai Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Jeigu priimant teismų sprendimus minėtų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų yra nesilaikoma, ne tik yra sudaromos prielaidos nesuderinamumui ir nenuoseklumui bendrosios kompetencijos teismų praktikoje ir teisės sistemoje atsirasti, ne tik teismų jurisprudencija tampa mažiau prognozuojama, bet ir duodama pagrindo kilti abejonėms, ar atitinkami bendrosios kompetencijos teismai, priimdami tuos sprendimus, nebuvo šališki, ar tie sprendimai nebuvo kitais atžvilgiais subjektyvūs. Šiame kontekste paminėtina, kad, kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, baigiamieji teismo aktai turi būti aiškūs bylose dalyvaujantiems ir kitiems asmenims, o jeigu šio reikalavimo

nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, kurį įtvirtina Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

Konstitucinės teisingumo vykdymo ir bendrosios kompetencijos teismų sistemos sampratos suponuoja tai, kad įstatymu turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad kiekvienas tam tikros instancijos bendrosios kompetencijos teismas pagal įstatymus vykdytų būtent tas funkcijas, kurios yra būdingos tos instancijos bendrosios kompetencijos teismams. Šiame kontekste paminėtina, kad, kaip savo 2006 m. sausio 16 d. nutarime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, įstatymų leidėjas įstatymu turi nustatyti tokius visų instancijų bendrosios kompetencijos teismų įgaliojimus (jurisdikciją), kurie būtų konstituciškai pagrįsti, taip pat kad konstitucinė teisingumo vykdymo samprata suponuoja ir tai, kad teismai bylas turi spręsti tik griežtai laikydamiesi įstatymuose nustatytų procesinių bei kitų reikalavimų ir neperžengdami savo jurisdikcijos ribų, neviršydami kitų įgaliojimų. Taigi kiekvienas tam tikros instancijos bendrosios kompetencijos teismas privalo pagal įstatymus vykdyti būtent tas funkcijas, kurios yra įstatymu priskirtos tos instancijos bendrosios kompetencijos teismams.

Šiame kontekste pažymėtina, kad iš Konstitucijos kylančios bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos negalima interpretuoti kaip hierarchinės, nes nė vienas žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismas nėra administraciniu arba organizaciniu atžvilgiu ar kaip nors kitaip pavaldus jokiam aukštesnės instancijos teismui: pirmosios instancijos bendrosios kompetencijos teismai nėra pavaldūs nei apeliacinės, nei kasacinės instancijos bendrosios kompetencijos teismams, o Lietuvos apeliacinis teismas nėra pavaldus Lietuvos Aukščiausiajam Teismui.

Iš Konstitucijos kylančios bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos negalima interpretuoti ir kaip varžančios žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų procesinį savarankiškumą: nors, kaip minėta, pagal Konstituciją žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, apskritai yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų tų kategorijų bylose, aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai (ir tų teismų teisėjai) negali kištis į žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų nagrinėjamas bylas, teikti jiems kokių nors privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos atitinkamos bylos ir pan.; tokie nurodymai (nesvarbu, privalomi ar rekomendacinio pobūdžio) Konstitucijos atžvilgiu būtų vertintini kaip atitinkamų teismų (teisėjų) veikimas *ultra vires*. Pagal Konstituciją teismų praktika formuojama tik teismams patiems sprendžiant bylas. Kitoks Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių bendrosios kompetencijos teismų instancinę sistemą, aiškinimas, taip pat tuo kitokių šių Konstitucijos nuostatų aiškinimu grindžiamas teisinis reguliavimas sudarytų prielaidas aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismams (ar jų teisėjams) prisiimti Konstitucijoje

jiems nenumatytas funkcijas, Konstitucijoje nenustatytus įgaliojimus, paneigtų Konstitucijoje įtvirtintą teismų nepriklausomumą, pažeistų Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi, šio straipsnio 3 dalies nuostatą, kad teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Pažymėtina ir tai, kad privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos atitinkamos bylos ir pan., davimas žemesnės instancijos teismams suvaržytų ir pačių tuos nurodymus duodančių aukštesnės instancijos teismų galimybes nešališkai peržiūrėti, jeigu to prireiktų, atitinkamas bylas apeliacine arba kasacine tvarka.

Konstitucijos 111 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismų sudarymą ir kompetenciją nustato Teismų įstatymas. Taigi Konstitucija ne tik įpareigoja įstatymų leidėją visų Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodytų Lietuvos Respublikos teismų steigimą ir kompetenciją (taigi ir bendrosios kompetencijos teismų statusą, formavimą, įgaliojimų vykdymą (veiklą) bei jo garantijas, šių teismų teisėjų statusą ir t. t.) nustatyti įstatymu, bet ir *expressis verbis* įtvirtina to įstatymo pavadinimą – tai Teismų įstatymas. Kartu pažymėtina, kad toks konstitucinis teisinis reguliavimas savaime nereiškia, jog tam tikri su minėtais santykiais susiję santykiai apskritai negali būti reguliuojami ir kitais įstatymais. Bet pabrėžtina, kad įstatymų leidėjas, įstatymu reguliuodamas minėtus santykius, turi paisyti Konstitucijos, *inter alia* joje įtvirtintų bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos pagrindų.

3.4. Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai. Kartu paminėtina, kad teismai su ypatingais įgaliojimais taikos metu Lietuvos Respublikoje negali būti steigiami (Konstitucijos 111 straipsnio 3 dalis).

Pažymėtina, kad reguliuodamas su specializuotų teismų steigimu ir veikla susijusius santykius įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių teismų instancinės sistemos pagrindus. Šiame kontekste pabrėžtina, kad, kaip savo 2006 m. sausio 16 d. nutarime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, teismų instancinė sistema yra įtvirtinta *inter alia* Konstitucijos 111 straipsnio 1 ir 2 dalyse (bet ne tik šiose Konstitucijos nuostatose). Konstitucija, jeigu jos nuostatos aiškinamos sistemiškai, suponuoja tai, kad instancinė sistema yra nustatyta ne tik bendrosios kompetencijos teismams, bet ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtiems specializuotiems teismams.

Įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos, turi plačią diskreciją spręsti (vadovaudamasis *inter alia* tikslingumo sumetimais), kokių kategorijų byloms nagrinėti turi būti įsteigti specializuoti teismai, nustatyti kiekvienos kategorijos byloms nagrinėti skirtų specializuotų teismų sistemą, kiekybinę sudėtį ir santykius su bendrosios kompetencijos teismais bei kitų kategorijų byloms nagrinėti skirtais specializuotais teismais, *inter alia* tai, ar tam tikrų kategorijų byloms nagrinėti skirti specializuoti teismai sudarys autonomišką, nuo bendrosios kompetencijos teismų ir kitų

kategorijų byloms nagrinėti skirtų specializuotų teismų atribotą sistemą, ar bus su jomis (ar viena iš jų) kaip nors susiję organizaciniu, procesiniu ar koku nors kitu atžvilgiu. Pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų instancinė sistema, palyginti su bendrosios kompetencijos teismų instancine sistema, gali turėti tam tikrų ypatumų.

Tačiau įstatymų leidėjas pagal Konstituciją negali sukurti tokios pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sistemos ar (jeigu bylų, kurioms nagrinėti sukuriama atskiri specializuoti teismai, kategorijų būtų ne viena) sistemų, kuri (kurios) iš esmės pakeistų Konstitucijoje imperatyviai nustatytą bendrosios kompetencijos teismų sistemą, perimtų daugumą bendrosios kompetencijos teismų sistemos funkcijų.

Pabrėžtina, kad šiame Konstitucinio Teismo nutarime aptarti iš Konstitucijos kylantys bendrosios kompetencijos teismų veiklos bei tos veiklos teisinio reguliavimo imperatyvai yra *mutatis mutandis* taikytini ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų veiklai bei jos teisiniam reguliavimui. Tai pasakytina apie iš Konstitucijos kylančius reikalavimus, susijusius *inter alia*: su galimybės teismo baigiamąjį aktą nustatyta tvarka apskūsti bent vienos aukštesnės instancijos teismui užtikrinimu; su vienodos teismų praktikos (grindžiamos maksima, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat) formavimu ir iš to kylančiu teismų sprendimų prognozuojamumu, taigi su teismų jurisprudencijos tęstinumu; su teismų (*inter alia* aukščiausiosios instancijos) susaistymu esamais precedentais; su teismų praktikos koregavimu ir naujų teismo precedentų kūrimu tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, ir visais atvejais deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojant; su kiekvieno tam tikros instancijos teismo priederme pagal įstatymus vykdyti būtent tas funkcijas, kurios yra priskirtos tos instancijos teismams, ir neperžengti savo jurisdikcijos ribų, neviršyti kitų įgaliojimų; su žemesnės instancijos teismų organizaciniu ir kitoku nepavaldumu jokiai aukštesnės instancijos teismui ir procesiniu savarankiškumu bei teismų praktikos formavimu teismams patiems sprendžiant bylas, ir kt.

Pabrėžtina ir tai, kad įstatymų leidėjas, steigdamas specializuotus teismus, taip pat privalo nustatyti, kokia tvarka bus sprendžiama bylų teisingumo konkurencija tarp specializuotų teismų ir bendrosios kompetencijos teismų, taip pat (jeigu bylų, kurioms nagrinėti sukuriama atskiri specializuoti teismai, kategorijų būtų ne viena) tarp vienos kategorijos byloms nagrinėti skirtų specializuotų teismų ir kitos kategorijos byloms nagrinėti skirtų specializuotų teismų. Be to, įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris ne tik užtikrintų vienodos teismų praktikos formavimą kurioje nors atskiroje tam tikros kategorijos byloms nagrinėti skirtų specializuotų teismų sistemoje, bet ir neleistų atsirasti teismų praktikos nenuoseklumams, prieštaravimams tarp specializuotų teismų ir bendrosios kompetencijos teismų, taip pat (jeigu bylų, kurioms nagrinėti sukuriama atskiri specializuoti teismai, kategorijų būtų ne viena) tarp vienos kategorijos byloms nagrinėti skirtų specializuotų teismų ir kitos kategorijos byloms nagrinėti skirtų

specializuotų teismų. Išvengti teismų praktikos nenuoseklumą, prieštaringumą tarp specializuotų teismų ir bendrosios kompetencijos teismų, taip pat (jeigu bylų, kurioms nagrinėti sukuriama atskiri specializuoti teismai, kategorijų būtų ne viena) tarp vienos kategorijos byloms nagrinėti skirtų specializuotų teismų ir kitos kategorijos byloms nagrinėti skirtų specializuotų teismų gali padėti *inter alia* toks teisinis reguliavimas (bylų teisingumo nustatymas), kai tam tikrų kategorijų bylos gali būti nagrinėjamos tik aiškiai nurodytuose bendrosios kompetencijos ar specializuotuose teismuose ir negali būti nagrinėjamos ir bendrosios kompetencijos, ir specializuotuose teismuose arba (jeigu bylų, kurioms nagrinėti sukuriama atskiri specializuoti teismai, kategorijų būtų ne viena) ir vienos kategorijos byloms nagrinėti skirtuose specializuotuose teismuose, ir kitos kategorijos byloms nagrinėti skirtuose specializuotuose teismuose.

4. Minėta, kad vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra principas, kad neturi būti taikomas teisės aktas, prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktui.

Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai, o šio straipsnio 2 dalyje – jog tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą, prašydamas spręsti, ar šis įstatymas arba kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją. Jeigu kilus abejonėms dėl byloje taikytino teisės akto atitikties Konstitucijai teismas nesustabdytų bylos nagrinėjimo ir nesikreiptų į Konstitucinį Teismą, kad šios abejonės būtų pašalintos, ir byloje būtų pritaikytas teisės aktas, kurio atitiktis Konstitucijai kelia abejonių, teismas rizikuotų priimti tokį sprendimą, kuris nebūtų teisingas (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

Pabrėžtina, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas sprendžia ne dėl visų žemesnės galios teisės aktų (jų dalių) atitikties Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams), o tik dėl to, ar, kaip konstatuota šiame Konstitucinio Teismo nutarime, aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, neprieštarauja Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleisti arba referendumu priimti aktai (jų dalys).

Kita vertus, kaip savo 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją yra negalimos tokios teisinės situacijos, kad nebūtų įmanoma teisme patikrinti, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja tie teisės aktai (jų dalys), kurių atitiktis Konstitucijai kontrolė Konstitucijoje nėra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, *inter alia* ministrų išleisti teisės aktai, kiti žemesnės galios poįstatyminiai teisės aktai, taip pat savivaldybių institucijų išleisti teisės aktai.

Vykdydamas šį konstitucinį imperatyvą, įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi pareigą įstatymu nustatyti, kuriuose (bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį

įsteigtuose specializuotuose) teismuose ir kokia tvarka turi būti tiriama ir sprendžiama, ar tie teisės aktai (jų dalys), kurių atitikties Konstitucijai kontrolė Konstitucijoje nėra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai (*inter alia* ministrų išleisti teisės aktai, kiti žemesnės galios poįstatyminiai teisės aktai, taip pat savivaldybių institucijų išleisti teisės aktai), neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams.

Tačiau jeigu įstatymų leidėjas dėl kokių nors priežasčių nėra įvykdęs šios savo konstitucinės pareigos (nors Konstitucija to ir netoleruoja), teismai pagal Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalį vis tiek negali taikyti Konstitucijai prieštaraujančių teisės aktų. Taigi jeigu toks teisinis reguliavimas, kad aiškiai, vadovaujantis *inter alia* principu *expressio unius est exclusio alterius*, būtų nustatyta, kuriuose teismuose ir kokia tvarka yra tiriama ir sprendžiama, ar minėti teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, įstatymu nėra nustatytas, konstatuotina, kad: viena, bet kuris teismas, pagal Konstituciją (110 straipsnis), kaip minėta, negalintis taikyti teisės akto, kurio atitiktimi Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) abejoja, tačiau dėl kurio atitikties Konstitucijai negali kreiptis į Konstitucinį Teismą, nes to teisės akto atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) kontrolė Konstitucijoje nėra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, turi iš Konstitucijos tiesiogiai kylančius įgaliojimus *ad hoc* pripažinti atitinkamą teisės aktą prieštaraujančiu Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) ir jo netaikyti; antra, toks teisės akto *ad hoc* pripažinimas prieštaraujančiu Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) – tai yra *inter partes* modelio konstitucinė kontrolė, kurią Konstitucija nustato tik jei yra minėtos išimtinės aplinkybės, būtent jeigu įstatymų leidėjas dėl kokių nors priežasčių nėra įvykdęs šios savo konstitucinės pareigos įstatymu aiškiai nustatyti, kuriuose teismuose ir kokia tvarka yra tiriama ir sprendžiama, ar aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, neprieštarauja tie teisės aktai (jų dalys), kurių atitikties Konstitucijai kontrolė Konstitucijoje nėra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai.

Šiame kontekste ypač pažymėtina, kad kelerius metus po Konstitucijos įsigaliojimo toks teisinis reguliavimas kaip tik ir nebuvo nustatytas. Pagal tuo metu galiojusius įstatymus bendrosios kompetencijos teismas, nustatęs, kad teisės aktas, kurio atitikties Konstitucijai kontrolė Konstitucijoje nėra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, prieštarauja įstatymams, priimdamas sprendimą byloje neturėjo tokiu teisės aktu vadovautis. Tai savo 1997 m. gruodžio 18 d. nutarime yra konstatavęs ir Konstitucinis Teismas. Kartu teigtina, kad tuo metu Lietuvos teisės sistemoje buvo susidariusi teisinio reguliavimo spraga, kuri neleido iš teisės sistemos pašalinti visų teisės aktų (jų dalių), kuriuose nustatytas teisinis reguliavimas konkuruoja su nustatytuoju aukštesnės galios teisės aktuose, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijoje, ir deramai įgyvendinti konstitucinės teisminės kontrolės, kaip konstitucinio instituto, paskirties bei teikiamų galimybių – teisme (vadinasi, vadovaujantis tokiais tinkamo teisinio proceso principais kaip teisė būti

išklausytam teisme, rungimasis, šalių lygybė teismui, *inter alia* procesinis lygiateisiškumas, viešumas ir kt.) spręsti dėl kitų teisėkūros subjektų išleistų (taigi ne Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistų ir ne priimtų referendumu) teisės aktų (jų dalių) atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai.

Minėta teisės spraga buvo likviduota Seimui 1999 m. sausio 14 d. priėmus Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymą (įsigaliojusį 1999 m. vasario 3 d.), kuriuo „skundams (prašymams) dėl viešojo ir vidinio administravimo subjektų priimtų administracinių aktų bei veiksų ar neveikimo (t. y. pareigų nevykdymo) nagrinėti“ (1 straipsnio 1 dalis) buvo įsteigti specializuoti administraciniai teismai, turėję būti sudaryti iki 1999 m. gegužės 1 d., o veikti turėję pradėti nuo 1999 m. gegužės 1 d. (6 straipsnis), taip pat Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymą (įsigaliojusį 1999 m. gegužės 1 d.), pagal kurio 6 straipsnio 2 dalies 4 punktą apygardos administracinis teismas turėjo įgaliojimus kaip pirmosios instancijos teismas nagrinėti bylas pagal Vyriausybės atstovo pareiškimus dėl *inter alia* „vietos savivaldos institucijų ir jų pareigūnų aktų, prieštaraujančių <...> Konstitucijai ir įstatymams“, o pagal 30 straipsnį tais atvejais, kai bendrosios kompetencijos ar specializuotam teismui kildavo abejonių, ar viešojo administravimo subjekto priimtas norminis administracinis aktas (ar jo dalis) neprieštarauja įstatymui ar Vyriausybės norminiam aktui, šis teismas turėjo sustabdyti bylos nagrinėjimą ir nutartimi kreiptis į administracinį teismą prašydamas patikrinti, ar atitinkamas aktas (ar jo dalis) atitinka įstatymą ar Vyriausybės norminį aktą; gavęs įsiteisėjusį administracinio teismo sprendimą, bendrosios kompetencijos ar specializuotas teismas turėjo atnaujinti bylos nagrinėjimą. Nors vėliau administracinių teismų sistema buvo pertvarkoma, o jų įgaliojimai koreguojami, įstatymuose liko įtvirtinta bendra nuostata, kad spręsti dėl kitų teisėkūros subjektų išleistų (taigi ne Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistų ir ne priimtų referendumu) teisės aktų (jų dalių) atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, yra priskirta administracinių teismų jurisdikcijai. Šiame kontekste paminėtina, kad ši bendra nuostata yra įtvirtinta *inter alia* šiuo metu galiojančiuose Administracinių bylų teisenos įstatymo 20 straipsnio 1 dalyje (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), pagal kurios 3 punktą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra *inter alia* „vienintelė ir galutinė instancija byloms dėl norminių aktų, kuriuos priėmė centriniai valstybinio administravimo subjektai, teisėtumo“, ir 112 straipsnyje (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), pagal kurį „bendrosios kompetencijos ar specializuotas teismas turi teisę sustabdyti bylos nagrinėjimą ir nutartimi kreiptis į administracinį teismą prašydamas patikrinti, ar konkretus norminis administracinis aktas (ar jo dalis), kuris turėtų būti taikomas nagrinėjamoje byloje, atitinka įstatymą ar Vyriausybės norminį aktą“ (1 dalis), o „gavęs įsiteisėjusį administracinio teismo sprendimą dėl norminio akto, bendrosios kompetencijos ar specializuotas teismas atnaujina sustabdytos individualios bylos nagrinėjimą“. Panašios nuostatos yra įtvirtintos ir kituose

įstatymuose, *inter alia* Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 3 straipsnio (2003 m. balandžio 8 d. redakcija) 4 dalyje, kurioje nustatyta: „Nustatęs, kad teisės norminis aktas ar jo dalis, kurio atitikimo Konstitucijai ar įstatymams kontrolė nepriklauso Konstitucinio Teismo kompetencijai, prieštarauja įstatymui ar Vyriausybės teisės norminiam aktui, teismas, priimdamas sprendimą, neturi tokiu teisės aktu vadovautis. Bendrosios kompetencijos teismas turi teisę sustabdyti bylos nagrinėjimą ir nutartimi kreiptis į administracinį teismą, prašydamas patikrinti, ar atitinkamas teisės norminis aktas ar jo dalis atitinka įstatymą ar Vyriausybės teisės norminį aktą. Gavęs įsiteisėjusį administracinio teismo sprendimą, teismas atnaujiną bylos nagrinėjimą. Norminis administracinis aktas (ar jo dalis) laikomas panaikintu ir paprastai negali būti taikomas nuo tos dienos, kurią oficialiai buvo paskelbtas įsiteisėjęs administracinio teismo sprendimas dėl atitinkamo norminio akto (ar jo dalies) pripažinimo neteisėtu.“

Konstatuotina, kad šiuo metu Administracinių bylų teisenos ir kitais įstatymais yra nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad spręsti dėl kitų teisėkūros subjektų išleistų (taigi ne Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistų ir ne priimtų referendumu) teisės aktų (jų dalių) atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, yra priskirta administracinių teismų jurisdikcijai. Jeigu administracinis teismas tokį teisės aktą pripažįsta prieštaraujančiu Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui), toks šio teismo sprendimas pagal Konstituciją ir įstatymus turi *erga omnes* poveikį visai atitinkamų teisės aktų (jų dalių) taikymo praktikai.

Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo 112 straipsnio 1 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) formuluotė „bendrosios kompetencijos ar specializuotas teismas turi teisę <...> nutartimi kreiptis į administracinį teismą prašydamas patikrinti, ar konkretus norminis administracinis aktas (ar jo dalis), kuris turėtų būti taikomas nagrinėjamoje byloje, atitinka įstatymą ar Vyriausybės norminį aktą“, taip pat Civilinio proceso kodekso 3 straipsnio (2003 m. balandžio 8 d. redakcija) 4 dalies formuluotės „nustatęs, kad teisės norminis aktas ar jo dalis, kurio atitikimo Konstitucijai ar įstatymams kontrolė nepriklauso Konstitucinio Teismo kompetencijai, prieštarauja įstatymui ar Vyriausybės teisės norminiam aktui“ ir „bendrosios kompetencijos teismas turi teisę <...> nutartimi kreiptis į administracinį teismą, prašydamas patikrinti, ar atitinkamas teisės norminis aktas ar jo dalis atitinka įstatymą ar Vyriausybės teisės norminį aktą“ teisės požiūriu nėra nepriekaištingos ir yra taisytinės, nes, kaip savo 2006 m. sausio 16 d. nutarime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, valstybės pareigūnų, *inter alia* teisėjų, įgaliojimai teisės aktuose negali būti apibūdinami kaip jų subjektinė teisė, kurią jie gali įgyvendinti savo nuožiūra, t. y. tokia teisė, kuria jie gali pasinaudoti arba nepasinaudoti; tokie įgaliojimai – tai ir pareigos, kurias valstybės pareigūnai ne tik gali, bet ir privalo įgyvendinti, jeigu yra įstatymuose nustatytos sąlygos. Cituotų Administracinių bylų teisenos įstatymo 112 straipsnio 1

dalis (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) ir Civilinio proceso kodekso 3 straipsnio (2003 m. balandžio 8 d. redakcija) 4 dalies formuluočių teisinis ydingumas tampa dar akivaizdesnis, kai jos aiškinamos Administracinių bylų teisenos įstatymo 20 straipsnio 1 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) 3 punkto (pagal kurį Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra vienintelė ir galutinė instancija byloms dėl norminių aktų, kuriuos priėmė centriniai valstybinio administravimo subjektai, teisėtumo) kontekste.

5. Paminėtina ir tai, kad tyrimas, ar kitų teisėkūros subjektų išleisti (taigi ne Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleisti ir ne priimti referendumu) teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir atitinkamų sprendimų priėmimas visuomet suponuoja būtinumą bylą sprendžiančiam administraciniam teismui išsiaiškinti, ar tie aukštesnės galios teisės aktai (jų dalys) patys neprieštarauja kuriems nors kitiems dar aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir, jeigu kyla abejonų, imtis Konstitucijoje ir įstatymuose numatytų priemonių joms pašalinti, aišku, neįsiterpiant į Konstituciniam Teismui priskirtus įgaliojimus. To nepadarius, būtų rizikuojama priimti tokį sprendimą, kuris nebūtų teisingas, t. y. pritaikyti tam tikrą teisės aktą (jo dalį), grindžiamą tokiu aukštesnės galios teisės aktu, kuris, jeigu atitinkamas tyrimas būtų atliktas, pats turėtų būti pripažintas prieštaraujančiu kitam dar aukštesnės galios teisės aktui ar net Konstitucijai, arba netaikyti tam tikro teisės akto (jo dalies), administracinio teismo pripažinto prieštaraujančiu aukštesnės galios teisės aktui, nors tas aukštesnės galios teisės aktas, jeigu atitinkamas tyrimas būtų atliktas, pats turėtų būti pripažintas prieštaraujančiu kitam dar aukštesnės galios teisės aktui ar net Konstitucijai. Jeigu taip įvyktų, galėtų būti sudarytos prielaidos pažeisti Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes, *inter alia* asmens konstitucines teises.

Šiuo atžvilgiu įstatymais (*inter alia* Administracinių bylų teisenos įstatymu) administracinių teismų jurisdikcijai priskirtas kitų teisėkūros subjektų išleistų (taigi ne Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistų ir ne priimtų referendumu) teisės aktų (jų dalių) atitikties aukštesnės galios teisės aktams, išskyrus pačią Konstituciją, tyrimas, jeigu administracinis teismas suabejoja to Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleisto arba referendumu priimto aukštesnės galios teisės akto (jo dalies) atitiktimi dar aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, suponuoja atitinkamos konstitucinės justicijos bylos inicijavimą Konstituciniame Teisme, taigi ir administracinių teismų pareigą tokiais atvejais kreiptis į Konstitucinį Teismą su atitinkamu prašymu.

6. Konstitucijos 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija, o 30 straipsnio 1 dalyje – kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra ne kartą konstatavęs: Konstitucija asmeniui garantuoja teisę turėti nepriklausomą ir nešališką ginčo arbitražą,

kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą; teisę ginti savo teises ir laisves teisme turi kiekvienas asmuo, manantis, kad jo teisės ar laisvės pažeistos, – teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą lemia paties asmens suvokimas, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos; asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama nepriklausomai nuo jo teisinio statuso; asmens pažeistos teisės, *inter alia* įgytosios teisės, ir teisėti interesai teisme turi būti ginami nepriklausomai nuo to, ar jie yra tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje; asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų. Aiškindamas Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalį Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad įstatymu turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskųsti bent vienos aukštesnės instancijos teismui (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

Konstitucijos 6 straipsnio 2 dalį ir 30 straipsnio 1 dalį aiškinant Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies, 110 straipsnio, taip pat konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste pažymėtina, kad kiekvieno asmens teisė savo teises ginti remiantis Konstitucija bei asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisė kreiptis į teismą suponuoja ir tai, kad kiekviena teismo nagrinėjamos bylos šalis, suabejojusi įstatymo ar kito teisės akto (jo dalies), kuris gali būti taikomas toje byloje ir kurio atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) tyrimas yra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai (t. y. kurio nors Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės akto ar kurio nors referendumu priimto akto (jų dalių), atitiktimi Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui)), turi teisę kreiptis į bylą nagrinėjančią bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtą specializuotą teismą ir prašyti, kad šis sustabdytų bylos nagrinėjimą ir kreiptųsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar toje byloje taikytinas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai.

Tai *mutatis mutandis* taikytina ir toms teisinėms situacijoms, kai kuri nors teismo nagrinėjamos bylos šalis suabejoja teisės akto (jo dalies), kuris gali būti taikomas toje byloje ir kurio atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) tyrimas nėra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai (tą teisės aktą išleido ne Seimas, ne Respublikos Prezidentas ir ne Vyriausybė ir jis nebuvo priimtas referendumu), – suabejojusioji šalis pagal Konstituciją ir įstatymus (*inter alia* Administracinių bylų teisenos įstatymą) turi teisę kreiptis į atitinkamą administracinį teismą dėl tokio teisės akto (jo dalies) atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui).

Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime konstatavo: konstituciniai imperatyvai, kad teisingumą vykdo tik teismai, kad teisė negali būti nevieša, taip pat iš Konstitucijos kylantis

reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą suponuoja ir tai, kad kiekvienas baigiamasis teismo aktas turi būti grindžiamas teisiniais argumentais (motyvais); argumentavimas turi būti racionalus; iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis teisinio aiškumo reikalavimas *inter alia* reiškia, kad baigiamajame teismo akte negali būti ir nutylėtų argumentų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo baigiamojo teismo akto priėmimui; baigiamieji teismo aktai turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims.

Minėti reikalavimai dėl teismų sprendimų argumentavimo taikytini ir bendrosios kompetencijos bei pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sprendimams kreiptis arba (nors to prašo kuri nors teismo nagrinėjamos bylos šalis) nesikreipti į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar toje byloje taikytinas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai.

Šie reikalavimai taikytini ir teismų sprendimams kreiptis arba (nors prašoma) nesikreipti į atitinkamą administracinį teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar atitinkamoje byloje taikytinas teisės aktas (jo dalis), kurio atitikties aukštesnės galios teisės aktams *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai patikra yra priskirta ne Konstitucinio Teismo, bet administracinių teismų jurisdikcijai, neprieštarauja Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui).

7. Pažymėtina, kad teismų (ir bendrosios kompetencijos, ir specializuotų) kreipimūsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir kitų Konstitucijos 106 straipsnyje nurodytų subjektų kreipimūsi palyginimas rodo, jog teismų kreipimaisi yra ypatingi, be kita ko todėl, kad teismai, suabejoję Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleisto arba referendumu priimto teisės akto (jo dalies) atitiktimi aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ne tik gali, bet ir privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą.

Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstituciją bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtas specializuotas teismas į Konstitucinį Teismą gali kreiptis su prašymu ištirti ir spręsti, ar Konstitucijai neprieštarauja ne bet kuris konstitucinis įstatymas (jo dalis), bet tik tas, kuris turi būti taikomas atitinkamoje teismo nagrinėjamoje byloje, ar Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams neprieštarauja ne bet kuris įstatymas (jo dalis), taip pat Seimo statutas (jo dalis), bet tik tas, kuris turi būti taikomas atitinkamoje teismo nagrinėjamoje byloje, ar Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo statutui neprieštarauja ne bet kuris Seimo poįstatyminis teisės aktas (jo dalis), bet tik tas, kuris turi būti taikomas atitinkamoje teismo nagrinėjamoje byloje, ar Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams neprieštarauja ne bet kuris Respublikos Prezidento aktas (jo dalis), bet tik tas, kuris turi būti

taikomas atitinkamoje teismo nagrinėjamoje byloje, ar Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams neprieštarauja ne bet kuris Vyriausybės aktas (jo dalis), bet tik tas, kuris turi būti taikomas atitinkamoje teismo nagrinėjamoje byloje.

Toks reikalavimas taikytinas ir teismų sprendimams kreiptis į atitinkamą administracinį teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar byloje taikytinas teisės aktas (jo dalis), kurio atitikties aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai) patikra yra priskirta administracinių teismų jurisdikcijai, neprieštarauja Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui).

8. Pažymėtina, kad Konstitucija netoleruoja tokių situacijų, kai kuris nors teismas, turintis nagrinėjamoje byloje taikyti teisės aktą (jo dalį), dėl kurio atitikties aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, į Konstitucinį Teismą jau yra kreipęsis kitas pareiškėjas (pavyzdžiui, kitas teismas), nei (jeigu jis pats abejoja to teisės akto (jo dalies) atitiktimi aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai) sustabdo atitinkamos bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą, kad tos abejonės būtų pašalintos, nei (jeigu jis pats neabejoja to teisės akto (jo dalies) atitiktimi aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai) taiko šį teisės aktą (jo dalį), bet, turėdamas informacijos, kad dėl to teisės akto (jo dalies) atitikties aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, į Konstitucinį Teismą jau yra kreipęsis kitas pareiškėjas (pavyzdžiui, kitas teismas), sustabdo bylos nagrinėjimą ir nesprenžia bylos iš esmės tol, kol Konstitucinis Teismas išnagrinėja atitinkamą konstitucinės justicijos bylą pagal to kito pareiškėjo prašymą.

9. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad teismų kreipimūsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir kitų Konstitucijos 106 straipsnyje nurodytų subjektų kreipimūsi palyginimas rodo, jog teismų kreipimaisi yra ypatingi, be kita ko todėl, kad teismai, suabejoję atitinkamo teisės akto (jo dalies) atitiktimi aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ne tik gali, bet ir privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą.

Ypač pabrėžtina, kad pareiškėjui – nagrinėjančiam bylą teismui kreipusis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar toje byloje taikytinas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, o Konstituciniam Teismui neišsprendus to klausimo iš esmės, nebūtų pašalintos nagrinėjančiam bylą teismui kilusios abejonės, ar atitinkamas įstatymas ar kitas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir, pritaikius tą įstatymą ar kitą teisės aktą (jo dalį), galėtų būti pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės, *inter alia* asmens konstitucinės teisės.

Tai pasakytina ir apie tokias teisines situacijas, kai ginčijamas įstatymas ar kitas teisės aktas (jo dalis), kuris turi būti taikomas Konstituciniam Teismui prašymą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, atitinkamos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo (numatomo nagrinėjimo) metu nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs: jeigu Konstitucinis Teismas to įstatymo ar kito teisės akto (jo dalies) atitiktis aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, klausimo neišspręstų iš esmės, nebūtų pašalintos nagrinėjamam bylą teismui kilusios abejonės, ar tas įstatymas ar kitas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir, pritaikius tą atitinkamo teismo sprendimo priėmimo metu jau negaliojantį įstatymą ar kitą teisės aktą (jo dalį), galėtų būti pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės, *inter alia* asmens konstitucinės teisės.

Tad kiekvienu atveju, kai Konstitucinis Teismas, gavęs bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto teismo prašymą ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą atsisako nagrinėti prašymą (taigi nesiima spręsti atitinkamo klausimo iš esmės), turi būti priimtas motyvuotas, racionaliai argumentuotas sprendimas.

Tokio motyvuoto sprendimo, kuriuo Konstitucinis Teismas atsisako nagrinėti prašymą, priėmimas yra numatytas Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnyje. Šiame kontekste pabrėžtina, kad nė vienas iš Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 1 dalyje numatytų atsisakymo nagrinėti pareiškėjo prašymą pagrindų (prašymas paduotas institucijos ar asmens, neturinčių teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą (1 punktas); prašymo nagrinėjimas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui (2 punktas); prašyme nurodyto teisės akto atitiktis Konstitucijai jau buvo tirta Konstituciniame Teisme ir tebegalioja tuo klausimu priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas (3 punktas); Konstitucinis Teismas yra pradėjęs nagrinėti bylą dėl to paties dalyko (4 punktas); prašymas grindžiamas ne teisiniais motyvais (5 punktas)) negali būti aiškinamas kaip sudarantis teisines prielaidas atitinkamą bylą nagrinėjamam teismui taikyti tokį įstatymą ar kitą teisės aktą (jo dalį), kurio atitiktimi Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) tas teismas abejoja.

Pažymėtina, kad nurodyti iš Konstitucijos kylantys reikalavimai, susiję su nebegaliojančių teisės aktų atitiktis aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, tyrimu, taip pat su motyvuotu, racionaliai argumentuotu atsisakymu pagal pareiškėjų prašymus tirti ginčijamų teisės aktų (jų dalių) atitiktį aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, yra taikytini ir atitinkamiems administracinių teismų sprendimams.

10. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucija

apskritai nedraudžia Konstitucinio Teismo įstatyme nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad jeigu ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, Konstitucinis Teismas galėtų, atsižvelgęs į visas turinčias reikšmės aplinkybes, atsisakyti pagal pareiškėjų (kaip minėta, jie nurodyti Konstitucijos 106 straipsnyje) prašymą tirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, o jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje – nutraukti pradėtą teiseną (bylą).

Tačiau pabrėžtina, jog pagal Konstituciją (*inter alia* Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalį, pagal kurią teisėjas negali taikyti įstatymo, prieštaraujančio Konstitucijai, ir šio straipsnio 2 dalį, pagal kurią tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją) negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad Konstituciniame Teisme gavus būtent teismo (kuris, kaip minėta, nuo kitų Konstitucijos 106 straipsnyje nurodytų subjektų skiriasi, be kita ko, dar ir tuo, kad teismas, suabejojęs atitinkamoje byloje taikytino Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleisto arba referendumu priimto teisės akto (jo dalies) atitiktimi aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ne tik gali, bet ir privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą) prašymą ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir Konstituciniam Teismui šio klausimo nesiėmus spręsti iš esmės (atsisakius nagrinėti prašymą) būtent dėl to, kad ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, būtų sudarytos prielaidos atitinkamą bylą nagrinėjančiam teismui taikyti įstatymą ar kitą teisės aktą (jo dalį), kurio atitiktimi Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) tas teismas abejoja; jei teismas taikytų tokį įstatymą ar kitą teisės aktą (jo dalį) galėtų būti pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės, *inter alia* asmens konstitucinės teisės. Todėl konstatuotina, kad bylą nagrinėjantis teismas, pagal Konstituciją ne tik turintis įgaliojimus, bet (jeigu jam kilo abejonių) ir privalantis kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, turi ir konstituciškai pagrįstą interesą gauti atitinkamą Konstitucinio Teismo atsakymą, kad toks atsakymas bus gautas; kitoks atitinkamų Konstitucijos nuostatų aiškinimas galėtų sudaryti prielaidas atitinkamą bylą nagrinėjančiam teismui taikyti įstatymą ar kitą teisės aktą

(jo dalį), kurio atitiktimi Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) tas teismas abejoja. Vadinasi, Konstitucija draudžia Konstitucinio Teismo įstatyme (ar kuriame nors kitame įstatyme) nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad jeigu ginčijamas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, tačiau turėtų būti taikomas teismo nagrinėjamoje byloje, Konstitucinis Teismas galėtų būtent dėl to, kad tas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, atsisakyti pagal pareiškėjo prašymą tirti ir spręsti, ar tas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui), o jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje – nutraukti pradėtą teiseną (bylą).

Nurodyti iš Konstitucijos kylantys reikalavimai taikytini ir toms teisinėms situacijoms, kai prašymas ištirti teisės akto (išleisto ne Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės ir priimto ne referendumu) atitiktį aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, yra pateiktas atitinkamam administraciniam teismui.

11. Minėta, kad pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį (1996 m. liepos 11 d. redakcija) ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti, taip pat, kad tokia (pareiškėjo ginčijama) nuostata buvo įtvirtinta ir pirminės redakcijos (1993 m. vasario 3 d.) Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalyje.

Pagal pareiškėjo prašymą sprendžiant, ar ginčijama Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija) nuostata neprieštarauja Konstitucijai, pažymėtina, kad, kaip savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, šios dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija) formuluotė „yra pagrindas <...> pradėti teisenai nutraukti“ aiškintina kaip nustatanti Konstitucinio Teismo įgaliojimus tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, atsižvelgus į nagrinėjamos bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną, o ne kaip nustatanti, kad kiekvienu atveju, kai ginčijamas teisės aktas (jo dalis) yra panaikintas, pradėta teiseną turi būti nutraukta, taip pat kad pagal Konstituciją tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi byla nagrinėjantis teismas, kuriam kilo abejonių dėl toje byloje taikytino įstatymo atitikties Konstitucijai, taip pat dėl kito Seimo priimto akto, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės akto atitikties Konstitucijai ar įstatymams, Konstitucinis Teismas turi pareigą išnagrinėti teismo prašymą nepriklausomai nuo to, ar ginčijamas įstatymas arba kitas teisės aktas galioja, ar ne. Jeigu į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu

priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, kreipiasi teismas, Konstitucinis Teismas neprivalo nutraukti teisenos ir tais atvejais, kai ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebuvo panaikintas, tačiau buvo pakeistas jame nustatytas teisinis reguliavimas.

12. Pagal Konstituciją įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2003 m. spalio 29 d., 2004 m. gegužės 13 d., 2004 m. liepos 1 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai, 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas). Būtent Konstitucinis Teismas formuoja oficialią konstitucinę doktriną: Konstitucinio Teismo aktuose yra aiškinamos Konstitucijos nuostatos – normos bei principai. Oficialioje konstitucinėje doktrinoje yra *inter alia* atskleidžiama įvairių konstitucinių nuostatų turinys, jų tarpusavio sąsajos, konstitucinių vertybių pusiausvyra, konstitucinio teisinio reguliavimo, kaip vienos visumos, esmė (Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai). Oficialioje konstitucinėje doktrinoje taip pat gali būti *expressis verbis* nurodoma, koks Konstitucijos nuostatų aiškinimas yra negalimas.

12.1. Kiekvienas Konstitucinio Teismo nutarimas yra vientisas (sudaro vieną visumą), jo visos sudedamosios dalys yra tarpusavyje susijusios (Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 12 d. sprendimas, 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas, 2004 m. vasario 11 d., 2004 m. vasario 13 d. sprendimai, 2005 m. sausio 19 d. nutarimas, 2005 m. vasario 10 d., 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimai). Konstitucinio Teismo nutarimo nutariamoji (rezoliucinė) dalis yra grindžiama motyvuojamosios dalies argumentais (Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 12 d., 2004 m. vasario 11 d., 2004 m. vasario 13 d., 2005 m. vasario 10 d., 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimai). Leidžiant naujus, keičiant, papildant jau priimtus įstatymus, kitus teisės aktus, juos leidžiančias valstybės institucijas saisto Konstitucinio Teismo nutarimo motyvuojamojoje dalyje išdėstyta Konstitucijos nuostatų samprata, kiti teisiniai argumentai (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2005 m. sausio 19 d. nutarimai, 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas). Pažymėtina ir tai, kad teisę kuriančias ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus) saisto konstitucinių nuostatų samprata, argumentai, išdėstyti ne tik Konstitucinio Teismo nutarimuose, bet ir kituose Konstitucinio Teismo aktuose – išvadose bei sprendimuose; taigi pagal Konstituciją visi Konstitucinio Teismo aktai, kuriuose yra aiškinama Konstitucija – formuojama oficiali konstitucinė doktrina, savo turiniu saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus), neišskiriant nė bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas).

Subjektai, kuriantys teisę, aiškinasi (neretai ir aiškina) aukštesnę teisę, taigi ir Konstituciją; subjektai, taikantys teisę, *inter alia* Konstituciją, taip pat negali jos nesiaiškinti (neretai ir neaiškinti). Konstitucijos taikymas neatsiejamas nuo jos nuostatų turinio išsiaiškinimo, o neretai ir nuo aiškinimo. Būtent Konstitucijos nuostatų turinio išsiaiškinimas ir aiškinimas yra būtina

prielaida, kad būtų galima inicijuoti atitinkamų teisės aktų (jų dalių) atitikties Konstitucijai patikrą Konstituciniame Teisme arba kitame teisme, kurio jurisdikcijai tai priskirta. Šiame kontekste pabrėžtina, kad, kaip savo 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, visi teisę kuriantys ir taikantys subjektai, įskaitant ir teismus, taikydami Konstituciją privalo paisyti oficialios konstitucinės doktrinos, jie negali aiškinti Konstitucijos nuostatų kitaip, nei savo aktuose yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas; priešingu atveju būtų pažeistas konstitucinis principas, kad įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas, būtų nepaisoma Konstitucijos viršenybės, būtų sudarytos prielaidos nesuderinamumams teisės sistemoje atsirasti.

Pažymėtina, kad teismai, pagal Konstituciją ir įstatymus turintys įgaliojimus tirti teisės aktų (jų dalių), kurių atitikties Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) tyrimas nėra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, atitiktį Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) ir priimti atitinkamus sprendimus, atitinkamose bylose tirdami tų teisės aktų (jų dalių) atitiktį Konstitucijai negali neaiškinti Konstitucijos. Minėta, kad pagal Administracinių bylų teisenos ir kitus įstatymus dėl kitų teisėkūros subjektų išleistų (taigi ne Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistų ir ne priimtų referendumu) teisės aktų (jų dalių), *inter alia* dėl ministrų išleistų teisės aktų, kitų žemesnės galios poįstatyminių teisės aktų, taip pat savivaldybių institucijų išleistų teisės aktų, atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, sprendžia pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigti specializuoti teismai – administraciniai teismai. Konstitucinis Teismas 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendime yra konstatavęs, kad įgyvendindami savo atitinkamus įgaliojimus administraciniai teismai yra saistomi Konstitucinio Teismo aktuose (nutarimuose, išvadose, sprendimuose) suformuotos oficialios konstitucinės doktrinos.

12.2. Tirdamas įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai Konstitucinis Teismas plėtoja savo ankstesniuose nutarimuose, kituose aktuose pateiktą Konstitucijos nuostatų sampratą, atskleidžia naujus, atitinkamos konstitucinės justicijos bylos tyrimui būtinus Konstitucijoje nustatyto teisinio reguliavimo aspektus (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2004 m. liepos 1 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai).

Konstitucinės jurisprudencijos ir joje formuojamos oficialios konstitucinės doktrinos raidai (ypač Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje, kai dėl daugelio Konstitucijos nuostatų jokia oficiali konstitucinė doktrina apskritai dar nėra suformuota) būdinga tai, kad oficiali konstitucinė doktrina bet kuriuo konstitucinio teisinio reguliavimo (atitinkamų Konstitucijos nuostatų aiškinimo) klausimu yra formuojama ne „visa iškart“, bet „byla po bylos“, vienus tos doktrinos elementus (fragmentus), atskleistus ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose, papildant kitais, atskleidžiamais Konstitucinio Teismo aktuose, priimamuose naujose konstitucinės justicijos bylose.

Tad pabrėžtina, kad oficialios konstitucinės doktrinos (ir kaip visumos, ir kiekvienu atskiru konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu) formavimas yra ne vienkartinis aktas, bet laipsniškas ir nuoseklus procesas. Šis procesas yra nenutraukiamas ir niekuomet nebūna visiškai baigtas, nes – kadangi pati Konstitucijos, kaip aukščiausios teisinės galios akto, prigimtis, konstitucingumo idėja suponuoja tai, kad Konstitucijoje negali būti ir nėra spragų ar vidinių prieštaravimų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai), – aiškinant Konstitucijos normas bei principus, eksplicitiškai arba implicitiškai įtvirtintus Konstitucijos tekste ir sudarančius darnią sistemą, niekuomet neišnyksta galimybė – jeigu tai būtina dėl nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos logikos – formuluoti tokias oficialias konstitucines doktrines nuostatas (t. y. atskleisti tokius konstitucinio teisinio reguliavimo aspektus), kurios dar nebuvo suformuluotos ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose. Konstituciniam Teismui pagal pareiškėjų prašymus nagrinėjant vis naujas konstitucinės justicijos bylas, ankstesniuose Konstitucinio Teismo aktuose suformuota oficiali konstitucinė doktrina (kiekvieną atskiru atitinkamoje byloje reikšmės turinčiu konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu) yra papildoma vis naujais fragmentais. Taigi formuluojant vis naujas oficialias konstitucines doktrines nuostatas yra atskleidžiama Konstitucijoje – aukščiausiosios teisės akte – įtvirtinto teisinio reguliavimo įvairovė ir pilnatvė.

12.3. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad oficiali konstitucinė doktrina (ir kaip visuma, ir kiekvienu atskiru konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu) yra formuojama laipsniškai ir nuosekliai, ankstesniuose Konstitucinio Teismo aktuose atskleistus tos doktrinos elementus (fragmentus) papildant kitais, atskleidžiamais naujuose Konstitucinio Teismo aktuose.

Dėl to apskritai nėra neįmanoma, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje tam tikru metu (ypač Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje) būtų ir tokių oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų (doktrinos fragmentų arba užuomazgų), kurios sugretintos, bet vertinamos atsietos nuo viso oficialaus konstitucinio doktrininio konteksto (ypač jeigu atitinkamu konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu nėra suformuotos išsamesnės, platesnės oficialios konstitucinės doktrinos) ir (arba) bendrųjų teisės principų gali būti traktuojamos kaip konkuruojančios. Jeigu Konstitucijos tekstas nepakinta, lieka stabilus (t. y. jeigu nėra padaromos atitinkamos Konstitucijos pataisos), minėta tikra ar tariama šių oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų konkurencija yra pašalinama toliau aiškinant (*inter alia* sistemiškai) ir plėtojant (naujose konstitucinės justicijos bylose) Konstitucijos nuostatų sampratą, šių nuostatų pagrindu jau suformuluotas oficialias konstitucines doktrines nuostatas.

Konstitucijos nuostatų sampratos, šių nuostatų pagrindu suformuluotų oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų tolesnis aiškinimas ir plėtojimas naujose konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose tam tikromis aplinkybėmis gali suponuoti ne tik naujų,

toms konstitucinės justicijos byloms tirti būtinų konstitucinio teisinio reguliavimo aspektų atskleidimą ir ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose pateiktos Konstitucijos nuostatų sampratos papildymą naujais elementais (fragmentais), bet ir anksčiau suformuluotų oficialių konstitucinių doktrininų nuostatų reinterpretavimą, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama.

Pažymėtina, jog konstitucinis principas, kad įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas, taip pat su tuo susijęs reikalavimas, kad visi teisę kuriantys ir taikantys subjektai (neišskiriant nė teismų) taikydami Konstituciją paisytų oficialios konstitucinės doktrinos ir neaiškintų Konstitucijos nuostatų kitaip, nei savo aktuose yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas, suponuoja tai, kad toks Konstitucijos nuostatų sampratos ir oficialių konstitucinių doktrininų nuostatų reinterpretavimas, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, yra išimtinė Konstitucinio Teismo kompetencija.

12.4. Reinterpretuoti oficialias konstitucines doktrines nuostatas taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, yra (arba gali būti) būtina tais atvejais, kai yra padaromos Konstitucijos pataisos.

Įsigaliojus Konstitucijos pataisai, kuria yra pakeičiama (arba panaikinama) kuri nors iš tų Konstitucijos nuostatų, kurių pagrindu (t. y. kurias aiškinant) buvo suformuota ankstesnė oficiali konstitucinė doktrina (atitinkamu konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu), Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją turi išimtinis įgaliojimus konstatuoti, ar aiškinant Konstituciją dar galima remtis (ir kokių mastu) ankstesnių Konstitucijos nuostatų pagrindu Konstitucinio Teismo suformuota oficialia konstitucine doktrina, ar ja jau negalima remtis (ir kokių mastu) (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. sausio 24 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai).

Kaip minėta, visos konstitucinės normos ir konstituciniai principai sudaro darnią sistemą. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad, kaip savo aktuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, Konstitucija neleidžia jos aiškinti taip, kad būtų iškreipta arba paneigta kurios nors Konstitucijos nuostatos prasmė, kuri nors Konstitucijoje įtvirtinta, jos ginama ir saugoma vertybė, taigi ir iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra. Atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad oficialias konstitucines doktrines nuostatas reinterpretuoti taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, gali būti būtina ir tada, kai yra padaroma tokia Konstitucijos pataisa (pakeičiama arba panaikinama tam tikra Konstitucijos nuostata arba Konstitucijoje įtvirtinama nauja nuostata), kuria yra iš esmės pakoreguojamas visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo turinys, nors būtent ta Konstitucijos nuostata, kurios pagrindu (t. y. kurią aiškinant) tam tikru konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu buvo suformuota ankstesnė oficiali konstitucinė doktrina, formaliai ir nėra pakeičiama. Tokiais atvejais

išimtinus įgaliojimus konstatuoti, ar aiškinant Konstituciją dar galima remtis (ir koku mastu) ankstesne oficialia konstitucine doktrina (ir kaip visuma, ir kiekvienu atskiru konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu), ar ja jau negalima remtis (ir koku mastu), taip pat turi Konstitucinis Teismas.

12.5. Pabrėžtina, kad tada, kai nėra padaryta Konstitucijos pataisų, dėl kurių tam tikras oficialias konstitucines doktrines nuostatas yra būtina reinterpretuoti taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, tai daryti galima tik jeigu iš Konstitucijos kyla būtinumas nukrypti nuo esamo precedento ir sukurti naują. Konstitucinis Teismas šioje srityje nėra visiškai laisvas, jį saisto jo paties sukurti precedentai ir jo paties suformuota tuos precedentus pagrindžianti oficiali konstitucinė doktrina.

Minėta, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas suponuoja jurisprudencijos tęstinumą, taip pat kad naujų teismo precedentų kūrimas bei teismo precedentų argumentavimas (pagrindimas) negali būti racionaliai teisiškai nemotyvuoti valiniai aktai. Kaip bendrosios kompetencijos teismai, *inter alia* Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos apeliacinis teismas, pagal savo kompetenciją privalo užtikrinti atitinkamos jurisprudencijos tęstinumą (*inter alia* tai, kad bendrosios kompetencijos teismų praktika būtų koreguojama (nuo teismus ligi tol saisčiusių precedentų būtų nukrypstama ir nauji precedentai būtų kuriami) tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama, ir tai, kad toks bendrosios kompetencijos teismų praktikos koregavimas (nukrypimas nuo teismus ligi tol saisčiusių precedentų ir naujų precedentų kūrimas) visais atvejais būtų deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamas (pirmiausia pačių atitinkamų bendrosios kompetencijos teismų sprendimuose)), kaip analogišką priedermę turi pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sistemų aukščiausiųjų instancijų teismai (administracinių teismų sistemoje – Vyriausiasis administracinis teismas), taip ir Konstitucinis Teismas privalo užtikrinti konstitucinės jurisprudencijos tęstinumą (nuoseklumą, neprieštaringumą) ir savo sprendimų prognozuojamumą, remdamasis savo jau suformuota oficialia konstitucine doktrina bei precedentais.

Tad nuo Konstitucinio Teismo precedentų, sukurtų priėmus sprendimus konstitucinės justicijos bylose, gali būti nukrypstama ir nauji precedentai gali būti kuriami tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama. Lygiai taip pat ir Konstitucinio Teismo precedentus pagrindžiančios oficialios konstitucinės doktrinės nuostatos negali būti reinterpretuojamos taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, jeigu tai nėra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama. Jokio Konstitucinio Teismo precedentų pakeitimo ar oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo negali lemti atsitiktiniai (teisės atžvilgiu) veiksniai. Antai oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo negali lemti vien Konstitucinio Teismo sudėties pasikeitimas.

Pabrėžtina, kad minėtą būtinumą tam tikras oficialias konstitucines doktrines nuostatas reinterpretuoti taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, gali lemti tik tokios aplinkybės kaip būtinumas didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus, būtinumas labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, poreikis sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti Konstitucijoje deklaruotus lietuvių tautos siekius, kuriais grindžiama pati Konstitucija, būtinumas plėsti konstitucinės kontrolės šalyje galimybes, idant būtų garantuojamas konstitucinis teisingumas, užtikrinta, kad nė vienas teisės aktas (jo dalis), prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktams, neturėtų imuniteto pašalinimui iš teisės sistemos.

Pabrėžtina ir tai, kad oficialios konstitucinės doktrinos (jos nuostatų) reinterpretuoti taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, yra negalima, konstituciškai neleistina, jeigu tuomet yra pakeičiama Konstitucijoje įtvirtinta vertybių sistema, paneigiamas jų suderinamumas, sumažinamos Konstitucijos viršenybės teisės sistemoje apsaugos garantijos, paneigiama Konstitucijos, kaip vientiso akto, darnios sistemos samprata, sumažinamos Konstitucijoje įtvirtintos asmens teisių ir laisvių garantijos, pakeičiamas Konstitucijoje įtvirtintas valdžių padalijimo modelis.

Ypač pabrėžtina, kad kiekvienas tokio oficialios konstitucinės doktrinos reinterpretavimo, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, atvejis turi būti deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamas atitinkamame Konstitucinio Teismo akte.

13. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucija, kaip aukščiausiaji teisė, turi būti stabilus aktas (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai). Konstitucijos stabilumas yra tokia jos savybė, kuri kartu su kitomis (*inter alia* – ir pirmiausia – su Konstitucijos ypatinga, aukščiausia teisine galia) konstitucinį teisinį reguliavimą atskiria nuo žemesnės galios teisės aktais nustatyto (ordinarinio) teisinio reguliavimo (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas), o Konstituciją – nuo visų kitų teisės aktų. Konstitucijos stabilumas – didžiulė teisinė vertybė. Konstitucija neturi būti keičiama, jeigu tai nėra teisiškai būtina. Tai laiduoja *inter alia* sudėtingesnė, sunkesnė, palyginti su konstituciniais ir paprastaisiais įstatymais, Konstitucijos pataisų darymo tvarka (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas), ypač tai, kad kai kurių Konstitucijos nuostatų (1 straipsnio, I skirsnio „Lietuvos valstybė“, XIV skirsnio „Konstitucijos keitimas“) keitimui yra nustatyti ypatingi procesiniai reikalavimai. Konstitucijos stabilumas – viena iš prielaidų užtikrinti valstybės tęstinumą, pagarbą konstitucinei santvarkai ir teisei, Konstitucijoje deklaruotų lietuvių tautos siekių, kuriais grindžiama pati Konstitucija, įgyvendinimą.

Viena iš sąlygų, užtikrinančių Konstitucijos, kaip teisinės realybės, stabilumą, yra jos teksto stabilumas. Minėta, kad Konstitucijos prigimtis, konstitucingumo idėja suponuoja tai, kad Konstitucijoje negali būti ir nėra spragų ar vidinių prieštaravimų. Tad Konstitucijos tekstas neturi

būti koreguojamas, pavyzdžiui, vien pasikeitus terminijai, *inter alia* teisinei (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Konstitucijos, kaip itin stabilaus teisės akto, prasmė taip pat būtų ignoruojama, jeigu intervencija į jos tekstą būtų daroma kiekvieną kartą, kai pasikeičia kurie nors teisiškai reguliuotini visuomeniniai santykiai (pavyzdžiui, kai tam tikrų veiklos rūšių technologinės galimybės išsiplečia taip, kaip galbūt ir nebuvo įmanoma numatyti tuo metu, kai Konstitucijos tekstas buvo kuriamas).

Šiame kontekste ypač pabrėžtina, kad oficialios konstitucinės doktrinos tolesnis aiškinimas ir plėtojimas, *inter alia* oficialių konstitucinių doktrininų nuostatų reinterpretavimas, taip pat ir toks, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, naujose konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose leidžia atskleisti giluminį Konstitucijos potencialą nekeičiant jos teksto ir šiuo atžvilgiu pritaikyti Konstituciją prie socialinio gyvenimo pokyčių, nuolat kintančių visuomenės ir valstybės gyvenimo sąlygų, užtikrinti Konstitucijos, kaip visuomenės ir valstybės gyvenimo teisinio pagrindo, gyvybingumą. Oficialios konstitucinės doktrinos formavimas ir plėtojimas – konstitucinės justicijos funkcija. Naujose konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose toliau aiškinant ir plėtojant, *inter alia* reinterpretojant, oficialias konstitucines doktrininis nuostatas, taip pat ir taip, kad oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, yra skatinama nedaryti intervencijos į Konstitucijos tekstą tada, kai tokia intervencija nėra teisiškai būtina. Šitaip yra prisidedama prie Konstitucijos teksto, kartu ir konstitucinės santvarkos, stabilumo užtikrinimo.

14. Oficialių konstitucinių doktrininų nuostatų reinterpretavimas, taip pat ir toks, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, reiškia *inter alia* tai, kad ateityje konstitucinės justicijos bylos Konstituciniame Teisme turės būti nagrinėjamos ir atitinkami sprendimai turės būti priimami vadovaujantis šia reinterpretojama (pakoreguota) oficialia konstitucine doktrina.

15. Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami.

15.1. Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje vartojama sąvoka „sprendimai“ (tokia pat sąvoka vartojama Konstitucijos 105 straipsnio 1 dalyje, 107 straipsnio 1 dalyje, 109 straipsnio 4 dalyje) negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą Konstitucinis Teismas, sprenddamas jo kompetencijai priskirtus klausimus, gali priimti tik tokį teisės aktą, kuris yra vadinamas sprendimu (turi sprendimo formą). Sąvoka „sprendimai“ yra bendrinė, ja ne tik apibūdinami Konstitucinio Teismo priimami teisės aktai ir tų aktų rūšis – ji reiškia, kad Konstitucinis Teismas įgyvendina Konstitucijos jam priskirtą kompetenciją ir pareiškia savo valią, t. y. priima Konstitucinio Teismo baigiamąjį aktą.

Pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra ir tokie jo teisės aktai, kuriais konstitucinės justicijos byla išnagrinėjama iš esmės, ir tokie, kurie yra priimti ginčijamo teisės akto (jo dalies) atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) netyrus iš esmės, o deramai

(aiškiai ir racionaliai) argumentuotu sprendimu atsisakius nagrinėti prašymą arba nutraukus pradėtą teiseną (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui), arba nutraukus bylą (jeigu konstitucinės justicijos byla jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje).

15.2. Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalies bendrinė sąvoka „sprendimai“ yra sukonkretinta Konstitucinio Teismo įstatyme.

Konstitucinio Teismo įstatymo 22 straipsnyje (1996 m. liepos 11 d. redakcija) *inter alia* nustatyta: Konstitucinis Teismas išsprendžia bylą iš esmės, priimdamas nutarimą (1 dalis); nutarimus Konstitucinis Teismas skelbia Lietuvos Respublikos vardu (1 dalis); Konstitucinio Teismo įstatymo numatytais atvejais (t. y. tais pačiais atvejais, kurie numatyti Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje) baigiamasis Konstitucinio Teismo aktas vadinamas išvada (2 dalis); Konstitucinis Teismas atskirais klausimais, dėl kurių byla neišsprendžiama iš esmės, priima sprendimus (3 dalis). Taigi ištyręs, ar aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, neprieštarauja kuris nors Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės teisės aktas, taip pat kuris nors referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis), Konstitucinis Teismas priima nutarimą.

Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Konstitucinio Teismo įstatymą Konstitucinis Teismas priima sprendimus dėl Konstitucinio Teismo nutarimo aiškinimo (61 straipsnio 2 dalis), dėl bylos (teisenos) nutraukimo (69 straipsnio 3 dalis).

Nurodyti Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, sprendimai yra Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai – jais baigiama konstitucinės justicijos byla. Visus šiuos Konstitucinio Teismo nutarimus, išvadas, taip pat sprendimus, kuriais baigiama konstitucinės justicijos byla, t. y. Konstitucinio Teismo baigiamuosius aktus, apima Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje vartojama bendrinė sąvoka „sprendimai“, reiškianti ir tai, kad Konstitucinis Teismas įgyvendina Konstitucijos jam priskirtą kompetenciją ir pareiškia savo valią, t. y. priima Konstitucinio Teismo baigiamąjį aktą.

15.3. Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalį, kurioje, kaip minėta, nustatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami, Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, taip pat tokie sprendimai, kuriais yra baigiama konstitucinės justicijos byla, t. y. Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai, negali būti peržiūrimi, išskyrus tuos atvejus, kai būtinybė juos peržiūrėti kyla iš pačios Konstitucijos.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, sprendimai, kuriais yra baigiama konstitucinės justicijos byla, t. y. Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai, yra galutiniai ir neskundžiami nepriklausomai nuo to, ar

tuos teisės aktus Konstitucinis Teismas atitinkamoje konstitucinės justicijos byloje priėmė iš esmės ištyręs teisės akto (jo dalies) atitiktį Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui), ar teisės akto (jo dalies) atitiktis Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) iš esmės netyręs, o deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuotu sprendimu atsisakęs nagrinėti prašymą arba nutraukęs pradėtą teiseną (bylą) (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje).

15.4. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste ypač pabrėžtina, jog Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalies, kurioje, kaip minėta, nustatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami, formuluotė „yra galutiniai ir neskundžiami“ reiškia, kad Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, sprendimai, kuriais yra baigiama konstitucinės justicijos byla, t. y. Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai, yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, neišskiriant nė paties Konstitucinio Teismo: Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui, jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis negali jų pakeisti arba jų peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo.

15.5. Tad pabrėžtina, kad joks oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas – nei ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose pateiktos Konstitucijos nuostatų sampratos papildymas naujais elementais (fragmentais), nei toks anksčiau suformuluotų oficialių konstitucinių doktrininų nuostatų reinterpretavimas, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, – pagal Konstituciją negali būti ir nėra pagrindas peržiūrėti ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtus nutarimus, išvadas, sprendimus, kuriais buvo baigta konstitucinės justicijos byla, ar jų argumentavimą (pagrindimą).

Tai pasakytina ir apie tuos atvejus, kai Konstitucinis Teismas, gavęs bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto teismo prašymą ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą motyvuotu, deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuotu sprendimu nesprenė atitinkamo klausimo iš esmės – atsisakė nagrinėti tą prašymą arba nutraukė pradėtą teiseną (bylą) (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje).

16. Nors Konstitucijoje nėra *expressis verbis* nurodyta, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus peržiūrėti savo nutarimus, išvadas, sprendimus, taip pat nėra *expressis verbis* nurodyti

pagrindai, kuriems esant Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus peržiūrėti savo nutarimus, išvadas, sprendimus, tai nereiškia, jog minėti Konstitucinio Teismo įgaliojimai bei pagrindai Konstitucijoje apskritai nėra nustatyti. Konstitucinio Teismo įgaliojimai peržiūrėti savo nutarimus, išvadas, sprendimus kyla iš Konstitucinio Teismo konstitucinės paskirties vykdyti konstitucinį teisingumą, garantuoti Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą; tokius Konstitucinio Teismo įgaliojimus suponuoja ir konstitucinis teisinės valstybės principas, pagal kurį reikalaujama, kad jurisdikcinės institucijos (taigi ir Konstitucinis Teismas) siektų nustatyti objektyvią tiesą ir sprendimus priimtų tik teisės pagrindu (Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d., 2000 m. rugsėjo 19 d., 2003 m. sausio 24 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai).

Priešingas aiškinimas reikštų, kad Konstitucinis Teismas negali peržiūrėti savo priimtų nutarimų, išvadų, sprendimų net tada, kai jie buvo priimti Konstituciniam Teismui nežinant apie tokias esmines aplinkybes, kurios, jeigu būtų buvusios žinomos, būtų galėjusios lemti kitokį priimtų nutarimų, išvadų, sprendimų turinį. Akivaizdu, kad toks aiškinimas nesiderintų su Konstitucinio Teismo konstitucine paskirtimi, jam Konstitucijoje nustatytų įgaliojimų samprata, nes suponuotų *inter alia* tai, kad Konstitucinis Teismas negali vykdyti konstitucinio teisingumo, garantuoti Konstitucijos viršenybės teisės sistemoje ir konstitucinio teisėtumo.

Tačiau pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas gali peržiūrėti savo nutarimus, išvadas, sprendimus tik jeigu tam yra konstitucinis pagrindas. Aiškinimas, esą Konstitucinis Teismas savo nutarimus, išvadas, sprendimus gali peržiūrėti ir tada, kai būtinybė juos peržiūrėti nekykla iš Konstitucijos, t. y. kai nėra paaiškėjusių naujų turinčių reikšmės aplinkybių, kurios nebuvo žinomos atitinkamo Konstitucinio Teismo baigiamojo akto priėmimo metu, reikštų, jog Konstitucinis Teismas nėra saistomas Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalies, pagal kurią, kaip minėta, Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui, suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis negali jų pakeisti arba peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo. Toks aiškinimas būtų nesuderinamas su Konstitucija ir dėl to, kad sudarytų prielaidas paneigti konstitucinės jurisprudencijos tęstinumą, kartu ir pažeisti Konstitucijos viršenybės principą, konstitucinį teisinės valstybės principą, kitas Konstitucijos nuostatas.

17. Šiame kontekste paminėtina, jog nuostata, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus peržiūrėti savo nutarimą, yra įtvirtinta Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnyje. Jame nustatyta:

„Konstitucinio Teismo nutarimas gali būti peržiūrėtas jo paties iniciatyva, jeigu:

1) paaiškėjo naujų esminių aplinkybių, kurios buvo nežinomos Konstituciniam Teismui nutarimo priėmimo metu;

2) pasikeitė Konstitucijos norma, kurios pagrindu nutarimas buvo priimtas.

Tokiu atveju Konstitucinis Teismas priima sprendimą ir pradeda bylą nagrinėti iš naujo.

Konstitucinio Teismo sprendimas dėl savo nutarimo aiškinimo gali būti peržiūrėtas ir tuo atveju, kai nutarimas buvo išaiškintas ne pagal tikrąjį jo turinį.“

18. Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio formuluotė „nutarimas gali būti peržiūrėtas“ negali būti aiškinama pažodžiui, kaip esą reiškianti, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus peržiūrėti tik savo nutarimus (t. y. tik tuos savo teisės aktus, kurie turi nutarimo formą). Ši formuluotė aiškintina ir kituose Konstitucijos straipsniuose (jų dalyse) nustatyto teisinio reguliavimo, *inter alia* Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalies bendrinės sąvokos „sprendimai“, kaip minėta, apimančios visus Konstitucinio Teismo nutarimus, išvadas, sprendimus, kuriais baigiama konstitucinės justicijos byla (t. y. Konstitucinio Teismo baigiamuosius aktus), kontekste, taip pat kituose Konstitucinio Teismo įstatymo straipsniuose (jų dalyse) nustatyto teisinio reguliavimo, *inter alia* Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 3 dalies sąvokos „sprendimas dėl <...> nutarimo aiškinimo“, kontekste. Taigi pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnį Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus peržiūrėti ne tik savo nutarimus, bet ir kitus baigiamuosius aktus.

Tačiau pabrėžtina, kad, kaip konstatuota šiame Konstitucinio Teismo nutarime, pagal Konstituciją Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra galutiniai ir neskundžiami, taigi privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui (nepriklausomai nuo to, ar tuos teisės aktus Konstitucinis Teismas atitinkamoje konstitucinės justicijos byloje priėmė ištyręs teisės akto (jo dalies) atitiktį Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) iš esmės, ar jos neištyręs); jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad Konstitucinis Teismas negali jų pakeisti arba peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo; jie gali būti peržiūrėti tik tais atvejais, kai būtinybė juos peržiūrėti kyla iš pačios Konstitucijos. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 2 dalį tokiais atvejais Konstitucinis Teismas priima sprendimą ir pradeda bylą nagrinėti iš naujo.

19. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymą Konstitucinio Teismo baigiamasis aktas gali būti peržiūrėtas tik šio įstatymo 62 straipsnyje nustatytais pagrindais. Tokiu atveju Konstitucinis Teismas priima sprendimą ir pradeda bylą nagrinėti iš naujo (Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 2 dalis).

Pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo baigiamasis aktas gali būti peržiūrėtas tik paties Konstitucinio Teismo iniciatyva (Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalis). Ši nuostata nereiškia, kad įvairūs teisės subjektai, *inter alia* tie, kurie pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą gali kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ar paklausimu dėl klausimų, priskirtų Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, negali Konstituciniame Teisme kelti Konstitucinio Teismo baigiamąjo akto peržiūrėjimo klausimo, tačiau pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą spręsdamas, ar tai daryti, Konstitucinis Teismas turi plačią diskreciją.

19.1. Vienas iš pagrindų, kuriems esant Konstitucinio Teismo iniciatyva gali būti peržiūrėtas Konstitucinio Teismo baigiamasis aktas, yra tai, kad paaiškėjo naujų esminių aplinkybių, kurios

buvo nežinomos Konstituciniam Teismui nutarimo priėmimo metu (Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 1 punktas).

19.1.1. Minėta, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus peržiūrėti savo nutarimus, išvadas, sprendimus, kai jie buvo priimti Konstituciniam Teismui nežinant apie tokias esmines aplinkybes, kurios, jeigu būtų buvusios žinomos, būtų galėjusios lemti kitokį priimtų nutarimų, išvadų, sprendimų turinį.

19.1.2. Tačiau, kaip konstatuota šiame Konstitucinio Teismo nutarime, joks oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas – nei ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose pateiktos Konstitucijos nuostatų sampratos papildymas naujais elementais (fragmentais), nei toks anksčiau suformuluotų oficialių konstitucinių doktrininų nuostatų reinterpretavimas, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, – pagal Konstituciją negali būti ir nėra pagrindas peržiūrėti ankstesnėse konstitucijos justicijos bylose priimtus nutarimus, išvadas, sprendimus, kuriais buvo baigta konstitucinės justicijos byla, arba jų argumentavimą (pagrindimą); tai, kaip minėta, pasakytina ir apie tuos atvejus, kai Konstitucinis Teismas, gavęs bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto teismo prašymą ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą motyvuotu, deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuotu sprendimu atsisakė nagrinėti tą prašymą arba nutraukė pradėtą teiseną (bylą) (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje), taigi nesprenė atitinkamo klausimo iš esmės.

19.2. Kitas Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytas pagrindas, kuriam esant Konstitucinio Teismo iniciatyva gali būti peržiūrėtas Konstitucinio Teismo baigiamasis aktas, yra tas, kad „pasikeitė Konstitucijos norma, kurios pagrindu nutarimas buvo priimtas“ (Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktas).

19.2.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Kaip Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalis aiškintina kaip reiškianti, kad Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar kuris nors Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės teisės aktas, taip pat kuris nors referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, taip ir nurodyta Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalis aiškintina kaip reiškianti, kad kiekvienas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės

išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis), pripažintas prieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, yra visam laikui pašalinamas iš Lietuvos teisės sistemos, jis niekada nebegalės būti taikomas. Pažymėtina ir tai, kad Konstitucinio Teismo nutarimo pripažinti teisės aktą ar jo dalį nekonstituciniu galia negali būti įveikta pakartotinai priėmus tokį pat teisės aktą ar jo dalį (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas). Minėta, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalį Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami.

Vadinasi, oficialiai paskelbus Konstitucinio Teismo nutarimą, kad kuris nors Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) prieštarauja kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, tą teisės aktą išleidęs subjektas turi pareigą pripažinti tą teisės aktą (jo dalį) netekusiu galios arba pakeisti jį taip, kad jis neprieštarautų atitinkamam aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai. Bet ir tol, kol ši konstitucinė pareiga dar nėra įvykdyta, atitinkamas teisės aktas (jo dalis) jokiais aplinkybėmis nebegali būti taikomas.

19.2.2. Jokie aukštesnės galios teisės akto, net Konstitucijos, pakeitimai ar papildymai, padaryti po to, kai Konstitucinis Teismas, remdamasis ankstesnėmis Konstitucijos nuostatomis, pripažino tam tikrą Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistą arba referendumu priimtą teisės aktą (jo dalį) prieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, savaime negražina į Lietuvos teisės sistemą to teisės akto (jo dalies), kuris buvo pripažintas prieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai. Įgaliojimų gražinti į Lietuvos teisės sistemą minėtus teisės aktus (jų dalis) pagal Konstituciją neturi ir Konstitucinis Teismas. Analogiškai ir jokie aukštesnės galios teisės akto, net Konstitucijos, pakeitimai ar papildymai, padaryti po to, kai Konstitucinis Teismas, remdamasis ankstesnėmis Konstitucijos nuostatomis, pripažino tam tikrą Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistą arba referendumu priimtą teisės aktą (jo dalį) neprieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, savaime nereiškia, kad sprendimas dėl to teisės akto gali arba turi būti pakeistas „atgaline data“. Kita vertus, kai padaroma Konstitucijos pataisa, įstatymų leidėjas, kiti teisėkūros subjektai privalo suderinti savo išleistus ir tebegaliojančius teisės aktus su pasikeitusiu konstituciniu teisiniu reguliavimu, tačiau tai nesuponuoja dar ir to, kad jau išnagrinėtos konstitucinės justicijos bylos dėl ankstesnio teisinio reguliavimo atitikties aukštesnės galios teisiniam reguliavimui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, turi būti atnaujintos, o jose priimti sprendimai – peržiūrėti ir pakeisti.

Tai *mutatis mutandis* taikytina ir tiems atvejams, kai Konstitucinis Teismas, remdamasis ankstesnėmis Konstitucijos nuostatomis, pateikia išvadą kuriuo nors iš klausimų, nurodytų

Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje (ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus (1 punktas); ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliu eiti pareigas (2 punktas); ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai (3 punktas); ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai (4 punktas)), – tokia išvada lieka galioti, net jeigu būtų pakeistos ar panaikintos Konstitucijos nuostatos, kuriomis remiantis atitinkama išvada buvo padaryta ir pateikta. Be to, tai *mutatis mutandis* taikytina tiems Konstitucinio Teismo sprendimams, kurie yra priimti ginčijamo teisės akto (jo dalies) atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) netyrus iš esmės, o deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuotu sprendimu atsisakius nagrinėti prašymą arba nutraukus pradėtą teiseną (bylą) (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje).

19.2.3. Taigi Konstitucija nesuteikia pagrindo „atgaline data“ grąžinti į Lietuvos teisės sistemą teisinio reguliavimo, kuris Konstitucinio Teismo buvo pripažintas prieštaraujančiu aukštesnės galios teisiniam reguliavimui, *inter alia* (ir pirmiausia) nustatytam Konstitucijoje, taip pat kvestionuoti ir anuliuoti atitinkamų Konstitucinio Teismo nutarimų, išvadų, sprendimų, kurie buvo konstituciškai pagrįsti tuo metu, kai buvo priimti. Kitaip aiškinant būtų ne tik nepaisoma Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių konstitucinės justicijos – konstitucinės teisminės kontrolės – institutą, *inter alia* Konstitucinio Teismo sprendimų neskundžiamumą ir galutinumą, bet ir paneigiama Konstitucijos stabilumas, Konstitucinio Teismo sprendimų prognozuojamumas, įvairių teisės subjektų teisėti lūkesčiai, kurie tokiais sprendimais yra sukuriami.

Tad Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktas, kuriame nustatytas vienas iš pagrindų, kuriems esant Konstitucinio Teismo iniciatyva gali būti peržiūrėtas Konstitucinio Teismo baigiamasis aktas, yra tas, kad „pasikeitė Konstitucijos norma, kurios pagrindu nutarimas buvo priimtas“, nesiderina su Konstitucijos 107 straipsnio 1, 2 dalių nuostatomis.

19.2.4. Paminėtina ir tai, kad pagal Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalį valdžios galias riboja Konstitucija. Konstitucinis Teismas savo aktuose yra konstatavęs, jog Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies nuostata, kad valdžios galias riboja Konstitucija, yra pažeidžiama, jeigu nustatomas toks teisinis reguliavimas, kad konstituciškai nepagrįstai išplečiamos Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje nurodytos valstybės valdžios institucijos arba kurios nors kitos valdžios institucijos galios (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimai).

Minėta, kad Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytu pagrindu Konstitucinio Teismo baigiamasis aktas gali būti peržiūrėtas tik paties Konstitucinio

Teismo iniciatyva.

Konstatavus, kad Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktą, kuriame yra nustatytas pagrindas, kuriam esant Konstitucinio Teismo iniciatyva gali būti peržiūrėtas Konstitucinio Teismo baigiamasis aktas, nesiderina su Konstitucijos 107 straipsnio 1, 2 dalių nuostatomis, konstatuotina ir tai, kad tokiu teisiniu reguliavimu Konstituciniam Teismui pagal Konstituciją priklausantys įgaliojimai yra išplėsti be konstitucinio pagrindo.

19.2.5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktą prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

19.3. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 3 dalį Konstitucinio Teismo sprendimas dėl savo nutarimo aiškinimo gali būti peržiūrėtas ir tuo atveju, kai nutarimas buvo išaiškintas ne pagal tikrąjį jo turinį.

Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 1 dalį įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstitucinio Teismo nutarimus turi tik pats Konstitucinis Teismas; tai Konstitucinis Teismas daro dalyvavusių byloje asmenų, kitų institucijų ir asmenų, kuriems Konstitucinio Teismo nutarimas išsiųstas, prašymu, taip pat savo iniciatyva. Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas privalo aiškinti savo nutarimą nekeisdamas jo turinio. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad aiškindamas savo nutarimą Konstitucinis Teismas yra saistomas tiek nutarimo nutarimosios (rezoliucinės), tiek motyvuojamosios dalies turinio (Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 12 d., 2004 m. vasario 11 d., 2004 m. vasario 13 d., 2005 m. vasario 10 d. sprendimai). Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalies nuostata, kad Konstitucinis Teismas privalo aiškinti savo nutarimą nekeisdamas jo turinio, reiškia, be kita ko, ir tai, kad aiškindamas savo nutarimą Konstitucinis Teismas negali jo turinio aiškinti taip, kad būtų pakeista nutarimo nuostatų prasmė, *inter alia* prasminė elementų, sudarančių nutarimo turinį, visuma, argumentai, motyvai, kuriais grindžiamas tas Konstitucinio Teismo nutarimas. Nurodyta Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalies nuostata reiškia ir tai, kad Konstitucinis Teismas negali aiškinti to, ko jis toje konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo priimtas aiškinamas nutarimas, netyrė.

20. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad joks oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas – nei ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose pateiktos Konstitucijos nuostatų sampratos papildymas naujais elementais (fragmentais), nei toks anksčiau suformuluotų oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų reinterpretaavimas, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, – pagal Konstituciją negali būti ir nėra pagrindas peržiūrėti ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtus nutarimus, išvadas, sprendimus, kuriais buvo baigta konstitucinės justicijos byla, arba jų argumentavimą

(pagrindimą); tai, kaip minėta, pasakytina ir apie tuos atvejus, kai Konstitucinis Teismas, gavęs bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto teismo prašymą ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą motyvuotu, deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuotu sprendimu atsisakė nagrinėti tą prašymą arba nutraukė pradėtą teiseną (bylą) (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje), taigi nesprenė atitinkamo klausimo iš esmės.

Taigi joks oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas (*inter alia* toks anksčiau suformuluotų oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų reinterpretavimas, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama) savaime nėra pagrindas Konstitucijos 106 straipsnyje nurodytiems subjektams iš naujo kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) neprieštarauja toks teisės aktas (jo dalis), kurio atitiktis Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) jau buvo tirta iš esmės, arba su prašymu, analogišku anksčiau kurio nors subjekto pateiktam prašymui ištirti, ar Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) neprieštarauja teisės aktas (jo dalis), dėl kurio Konstitucinis Teismas jau yra priėmęs sprendimą atsisakyti nagrinėti tą prašymą arba sprendimą (nutarimą) nutraukti pradėtą teiseną (bylą) (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje), taigi nesprenė atitinkamo klausimo iš esmės.

Konstitucinio Teismo anksčiau suformuotos konstitucinės doktrinos pasikeitimas (reinterpretavimas, pakoregavimas) savaime nėra pagrindas ir Konstitucijos 106 straipsnyje nurodytiems subjektams iš naujo kreiptis į Konstitucinį Teismą su paklausimu, ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus, ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas, ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai, ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai.

21. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos kontekste pažymėtina, jog oficiali konstitucinė doktrina, kad Konstituciniam Teismui pagal pareiškėjo – teismo prašymą ginčijamo įstatymo ar kito teisės akto (jo dalies) atitiktis Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) klausimo neišsprendus iš esmės dėl to, kad tas įstatymas ar kitas teisės aktas (jo dalis) atitinkamos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo (numatomo nagrinėjimo) metu nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, nebūtų pašalintos nagrinėjamam bylą teismui kilusios abejonės dėl to įstatymo ar kito teisės akto (jo

dalis) atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) ir, pritaikius tą įstatymą ar kitą teisės aktą (jo dalį), galėtų būti pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės, *inter alia* asmens konstitucinės teisės, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje buvo suformuluota ne Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje, o laipsniškai, Konstituciniam Teismui sukaupus atitinkamą konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo patirtį ir aiškinant vis naujus, atitinkamų konstitucinės justicijos bylų tyrimui būtinus, Konstitucijoje nustatyto teisinio reguliavimo aspektus.

Pažymėtina ir tai, kad laipsniškai, Konstituciniam Teismui sukaupus atitinkamą konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo patirtį, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje susiklostė ir toks – šiame Konstitucinio Teismo nutarime minėtas – Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija) nuostatos „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ aiškinimas, kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, o ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus, atsižvelgęs į nagrinėjamos bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną, tačiau neprivalo kiekvienu atveju, kai ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, nutraukti pradėtą teiseną, taip pat kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi byla nagrinėjantis teismas, kuriam kilo abejonių dėl toje byloje taikytino įstatymo ar kito teisės akto atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui), Konstitucinis Teismas turi pareigą išnagrinėti teismo prašymą nepriklausomai nuo to, ar ginčijamas įstatymas arba kitas teisės aktas galioja, ar ne.

22. Savo veiklos pradžioje ir šiek tiek vėliau Konstitucinis Teismas yra priėmęs sprendimų nutraukti pradėtą teiseną (o kai konstitucinės justicijos byla jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje – nutraukti bylą) tokiose konstitucinės justicijos bylose, kuriose pareiškėjų (*inter alia* teismų) ginčijami įstatymai ar kiti teisės aktai (jų dalys) atitinkamų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo (numatomo nagrinėjimo) metu nebegaliojo – jie buvo pripažinti netekusiais galios (panaikinti arba pakeisti) arba jų galiojimas buvo pasibaigęs. Jeigu ginčijamas teisės aktas (jo dalis) būdavo pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jų galiojimas būdavo pasibaigęs dar iki Konstituciniame Teisme nusprendžiant dėl atitinkamo prašymo priėmimo nagrinėti ir bylos rengimo Konstitucinio Teismo teisminiam posėdžiui, būdavo priimamas sprendimas atsisakyti nagrinėti prašymą.

Paminėtina ir tai, kad Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje ir šiek tiek vėliau buvo priimta ir tokių Konstitucinio Teismo sprendimų, kuriais tam tikrus prašymus buvo atsisakyta nagrinėti dėl to, kad atitinkamos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo (numatomo nagrinėjimo)

metu nebegaliojo aukštesnės galios teisės aktai (jų dalys), kurių atžvilgiu buvo ginčijama tam tikrų žemesnės galios teisės aktų (jų dalių) atitiktis (jie buvo pripažinti netekusiais galios (panaikinti arba pakeisti) arba jų galiojimas buvo pasibaigęs).

Minėti Konstitucinio Teismo sprendimai nutraukti pradėtą teiseną ar bylą bei sprendimai atsisakyti nagrinėti prašymą buvo motyvuojami tuo (arba *inter alia* tuo), kad ginčijamas teisės aktas (jo dalis) ir (arba) aukštesnės galios teisės aktas (jo dalis), kurio atžvilgiu buvo ginčijama tam tikro žemesnės galios teisės akto (jo dalies) atitiktis, atitinkamos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo (numatomo nagrinėjimo) metu nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs.

Kartu pabrėžtina, kad minėti Konstitucinio Teismo sprendimai nutraukti pradėtą teiseną ar bylą bei sprendimai atsisakyti nagrinėti prašymą buvo priimti atsižvelgiant į įvairias atitinkamos bylos (o atsisakant nagrinėti prašymą – su atitinkamo prašymo dalyku susijusias) aplinkybes.

23. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad kai kuriais Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje ir šiek tiek vėliau priimtais sprendimais pradėta teiseną būdavo nutraukiama ir tokiose konstitucinės justicijos bylose, kuriose pagal pareiškėjų prašymus buvo tiriama, ar Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) neprieštarauja tam tikri žemesnės galios teisės aktai (jų dalys), kurie atitinkamų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo metu nors ir formaliai galiojo – jie formaliai nebuvo pripažinti netekusiais galios (panaikinti arba pakeisti) arba jų galiojimas formaliai nebuvo pasibaigęs, tačiau tuo metu jie nebegalėjo būti taikomi dėl to, kad turėjo būti taikomi vėliau išleisti ir (arba) aukštesnės teisinės galios teisės aktai (jų dalys), atitinkamus santykius sureguliuavę kitaip, negu ginčijami teisės aktai (jų dalys). Šiuo atžvilgiu ginčijami teisės aktai (jų dalys), kurie atitinkamų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo metu nebegalėjo būti taikomi dėl to, kad turėjo būti taikomi vėliau išleisti ir (arba) aukštesnės teisinės galios teisės aktai (jų dalys), atitinkamus teisinius santykius sureguliuavę kitaip, negu tie ginčijami teisės aktai (jų dalys), Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje buvo prilyginti negaliojantiems teisės aktams (jų dalims).

Paminėtina ir tai, kad būta ir tokių Konstitucinio Teismo sprendimų, kuriuose Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1993 m. vasario 3 d., 1996 m. liepos 11 d. redakcijos) nuostata, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėtai teisei nutraukti, Konstitucinis Teismas rėmėsi konstatuodamas, kad nagrinėjamoje byloje iš esmės nebeliko ginčo dalyko (nes jau buvo taikomas naujas, o ne ginčijamas teisinis reguliavimas).

24. Minėti Konstitucinio Teismo sprendimai nutraukti pradėtą teiseną arba atsisakyti nagrinėti prašymą, kai ginčijami teisės aktai (jų dalys) ir (arba) aukštesnės galios teisės aktai (jų dalys), kurių atžvilgiu buvo ginčijama tam tikrų žemesnės galios teisės aktų (jų dalių) atitiktis, nebegaliojo, taip pat kai ginčijami formaliai dar galiojantys teisės aktai (jų dalys) buvo prilyginti negaliojantiems teisės aktams (jų dalims), buvo grindžiami kurį laiką (ypač Konstitucinio Teismo

veiklos pradžioje ir šiek tiek vėliau) dominavusia tokia Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik galiojančių žemesnės galios teisės aktų atitiktį tik galiojantiems aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai); vadovaudamasis tokia Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata Konstitucinis Teismas netyrė, ar Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) neprieštarauja nebegaliojantys ar jiems prilyginti teisės aktai.

Pažymėtina, jog kurį laiką (ypač Konstitucinio Teismo veiklos pradžioje ir šiek tiek vėliau) dominavusi tokia Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik galiojančių žemesnės galios teisės aktų atitiktį tik galiojantiems aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai) ir netiria, ar Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) neprieštarauja nebegaliojantys arba jiems prilyginti teisės aktai, buvo grindžiama ne tik ir ne tiek Konstitucijos nuostatų (*inter alia* tų, kuriose įtvirtinti Konstitucinio Teismo įgaliojimai) sisteminiu, loginiu, teleologiniu ar kitais metodais grindžiamu aiškinimu, bet pirmiausia Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1993 m. vasario 3 d., 1996 m. liepos 11 d. redakcijos) nuostatos „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisei nutraukti“ lingvistiniu (pažodiniu) aiškinimu.

Pabrėžtina, kad lingvistinio teisės aiškinimo metodo taikymas, kaip ir apskritai griežtas įstatymo raidės laikymasis taikant teisę, dažniausiai yra pagrįstas; šio teisės aiškinimo metodo svarbos negalima paneigti; taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą (kartu su kitais) yra užtikrinamas formalių teisės reikalavimų paisymas ir atitinkamo teisinio reguliavimo turinio vienodas supratimas.

Kita vertus, lingvistinis teisės aiškinimo metodas nėra vienintelis ar universalus, jo reikšmė neturi būti perdedama. Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip savo aktuose (*inter alia* 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimuose) ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, Konstitucijos negalima aiškinti vien pažodžiui, vien taikant lingvistinį (verbalinį) metodą, kad aiškinant Konstituciją privalu taikyti įvairius teisės aiškinimo metodus: sisteminių, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt. Konstatuota ir tai, kad tas pats pasakytina ir apie visų žemesnės galios teisės aktų aiškinimą (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Be to, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos normų ir principų negalima aiškinti remiantis įstatymų leidėjo ir kitų teisėkūros subjektų priimtais aktais, nes taip būtų paneigta Konstitucijos viršenybė teisės sistemoje (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2004 m. liepos 1 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai, 2005 m. vasario 10 d. sprendimas).

25. Minėta, kad savo veiklos pradžioje ir šiek tiek vėliau Konstitucinis Teismas, atsižvelgęs į įvairias bylos (su prašymo dalyku susijusias) aplinkybes, yra priėmęs sprendimų nutraukti pradėtą

teiseną tam tikrose konstitucinės justicijos bylose (o jeigu konstitucinės justicijos byla jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje – nutraukti bylą), kuriose pareiškėjų (*inter alia* teismų) ginčijami įstatymai ar kiti teisės aktai (jų dalys) atitinkamų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo (numatomo nagrinėjimo) metu nebegaliojo – buvo pripažinti netekusiais galios (panaikinti arba pakeisti) arba jų galiojimas buvo pasibaigęs, taip pat sprendimų atsisakyti nagrinėti prašymą, jeigu ginčijami teisės aktai (jų dalys) būdavo pripažinti netekusiais galios (panaikinti arba pakeisti) arba jų galiojimas būdavo pasibaigęs dar iki Konstituciniame Teisme nusprendžiant dėl atitinkamų prašymų priėmimo nagrinėti ir bylų rengimo Konstitucinio Teismo teisminiam posėdžiui, taip pat kad tie sprendimai buvo motyvuojami tuo (arba *inter alia* tuo), kad ginčijami teisės aktai (jų dalys) nebegalioja.

Tačiau kartu pažymėtina, kad aptariamuoju laikotarpiu buvo ir tokių konstitucinės justicijos bylų, kuriose buvo tiriama ir sprendžiama, ar Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) neprieštaravo tokie žemesnės galios teisės aktai (jų dalys), kurie tos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo metu nebegaliojo arba, nors atitinkamų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo metu formaliai ir galiojo, tuo metu jie nebegalėjo būti taikomi dėl to, kad turėjo būti taikomi vėliau išleisti ir (arba) aukštesnės teisinės galios teisės aktai (jų dalys), atitinkamus santykius sureguliuavę kitaip, negu ginčijami teisės aktai (jų dalys). Tose konstitucinės justicijos bylose, atsižvelgus į įvairias bylos aplinkybes, buvo priimti atitinkami nutarimai, kuriais bylos buvo išsprendžiamos iš esmės. Šiame kontekste paminėtina, kad tokiose konstitucinės justicijos bylose buvo tiriama, ar Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) neprieštarauja *inter alia* tokie žemesnės galios teisės aktai (jų dalys), kurie tuo metu, kai Konstituciniame Teisme buvo sprendžiama dėl atitinkamo prašymo priėmimo nagrinėti ir bylos rengimo Konstitucinio Teismo teisminiam posėdžiui, galiojo, tačiau nustojo galios iki atitinkamos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo Konstitucinio Teismo teisminiame posėdyje, taip pat tokie vienkartinio (*ad hoc*) taikymo žemesnės galios teisės aktai (jų dalys), kurie tos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo metu jau buvo įvykdyti.

26. Apibendrinant konstatuotina, kad oficiali prašymų priimtumo Konstituciniame Teisme doktrina Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje kurį laiką nebuvo galutinai suformuota; ši doktrina „byla po bylos“ buvo formuojama dviem kryptimis: viena, dominavo tokia Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik galiojančių žemesnės galios teisės aktų atitiktį tik galiojantiems aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai) ir netiria, ar Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) neprieštarauja nebegaliojantys arba jiems prilyginti teisės aktai; kita (rečiau), buvo tiriama ir sprendžiama, ar Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) neprieštaravo tokie žemesnės galios teisės aktai (jų dalys), kurie tos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo metu nebegaliojo arba, nors atitinkamų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo metu formaliai ir galiojo, tuo metu jie

nebegalėjo būti taikomi dėl to, kad turėjo būti taikomi vėliau išleisti ir (arba) aukštesnės teisinės galios teisės aktai (jų dalys), atitinkamus santykius sureguliuavę kitaip, negu ginčijami teisės aktai (jų dalys).

27. Konstituciniam Teismui sukaupus atitinkamą konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo patirtį pastebėta, kad minėta Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata, esą Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik galiojančių žemesnės galios teisės aktų atitiktį tik galiojantiems aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai) ir netiria, ar Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) neprieštarauja nebegaliojantys arba jiems prilyginti teisės aktai, sudarė prielaidas susidaryti ir tokioms teisinėms situacijoms, kai atitinkamą bylą nagrinėjantis teismas, suabejojęs nagrinėjamoje byloje taikytino Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleisto arba referendumu priimto teisės akto (jo dalies) atitiktimi aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir dėl to su prašymu kreipęsis į Konstitucinį Teismą, negalėdavo būti tikras, kad šios jam kilusios abejonės bus pašalintos gavus atitinkamą Konstitucinio Teismo atsakymą, nes Konstitucinis Teismas, vadovaudamasis minėta Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata, galėdavo, atsižvelgęs į turinčias reikšmės aplinkybes, atsisakyti priimti nagrinėti teismo prašymą ištirti atitinkamų įstatymų (jų dalių), kitų teisės aktų (jų dalių) atitiktį Konstitucijai būtent dėl to, kad ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, arba galėdavo pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį (1993 m. vasario 3 d., 1996 m. liepos 11 d. redakcijos) nutraukti pradėtą teiseną konstitucinės justicijos byloje (nutraukti bylą). Vadinasi, tas teismas turėjo taikyti tokį įstatymą (jo dalį), kitą teisės aktą (jo dalį), kurio atitiktimi Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) buvo suabejojęs. Be abejo, tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleisto arba referendumu priimto teisės akto (jo dalies) atitiktį aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, kreipdavosi ne teismai, o kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, pradėtos teisenos (bylos) nutraukimas būtent dėl to, kad ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, nesukeldavo minėtų nepageidaujamų teisinių padarinių.

Minėta Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata, esą Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik galiojančių žemesnės galios teisės aktų atitiktį tik galiojantiems aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai) ir netiria, ar Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) neprieštarauja nebegaliojantys arba jiems prilyginti teisės aktai, sudarė prielaidas susidaryti ir tokioms teisinėms situacijoms, kai valstybės valdžios institucijos, leidžiančios įstatymus ir kitus teisės aktus, kurių konstitucingumo patikra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, siekdamos, kad pradėta teisena konstitucinės justicijos byloje būtų nutraukta

vadovaujantis Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1993 m. vasario 3 d., 1996 m. liepos 11 d. redakcijos) nuostata, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti, galėjo dar iki atitinkamos konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo Konstitucinio Teismo posėdyje ginčijamą įstatymą (jo dalį), kitą teisės aktą (jo dalį) pripažinti netekusiu galios (jį panaikinti ar pakeisti) ir priimti naują – ginčijamą teisės aktą pakeičiantį – teisės aktą, kuriame būtų nustatytas iš esmės toks pat teisinis reguliavimas, kaip ir tas, kuris buvo ginčijamas toje konstitucinės justicijos byloje, kurioje teisena buvo nutraukta būtent dėl to, kad ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs. Taigi minėta Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata, esą Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik galiojančių žemesnės galios teisės aktų atitiktį tik galiojantiems aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai) ir netiria, ar Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) neprieštarauja nebegaliojantys arba jiems prilyginti teisės aktai, sudarė prielaidas susidaryti ir tokioms teisinėms situacijoms, kai tam tikros valstybės valdžios institucijos, leidžiančios įstatymus ir kitus teisės aktus, kurių konstitucingumo patikra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, galėjo veikti ir taip, kad įstatymuose (jų dalyse), kituose teisės aktuose (jų dalyse) nustatytas ginčijamas teisinis reguliavimas – jį perkėlus į naujus teisės aktus – būtų taikomas ir toliau, t. y. tol, kol būtų panaikintas, pakeistas ar (jeigu dėl to būtų inicijuota nauja konstitucinės justicijos byla Konstituciniame Teisme) pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai.

Buvo pastebėta ir tai, kad Konstitucinio Teismo įgaliojimų samprata, esą Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti tik galiojančių žemesnės galios teisės aktų atitiktį tik galiojantiems aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir netiria, ar Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams) neprieštarauja nebegaliojantys arba jiems prilyginti teisės aktai, neleidžia tirti ir – jeigu žemesnės galios teisės aktai būtų pripažinti prieštaraujančiais aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, – pašalinti iš teisės sistemos dar neįsigaliojusių teisės aktų.

28. Dėl šių ir kitų priežasčių aptartosios dvi laipsniškai išryškėjusios prašymų priimtumo Konstituciniame Teisme oficialios konstitucinės doktrinos formavimo kryptys imtos derinti diferencijavus Konstitucijos 106 straipsnyje nurodytus subjektus, turinčius įgaliojimus kreiptis į Konstitucinį Teismą: oficialioje konstitucinėje doktrinoje ilgainiui buvo įtvirtinta nuostata, kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipiasi teismai, kuriems abejonių dėl žemesnės galios teisės akto atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, kyla vykdant teisingumą, Konstitucinis Teismas pagal Konstitucinio Teismo įstatymą (*inter alia* 69 straipsnio 4 dalį (1996 m. liepos 11 d. redakcija)) neturi įgaliojimų nutraukti pradėtos teisenos (bylos) ir privalo nagrinėti bylą, o kai į Konstitucinį Teismą kreipiasi kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti

subjektai, Konstitucinis Teismas, atsižvelgęs į nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos aplinkybes, gali nutraukti pradėtą teiseną (bylą) arba jos nenutraukti.

29. Minėta, kad tam tikras oficialias konstitucines doktrines nuostatas reinterpretuoti taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, gali lemti tik tokios aplinkybės kaip būtinumas didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus, būtinumas labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, poreikis sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti Konstitucijoje deklaruotus lietuvių tautos siekius, kuriais grindžiama pati Konstitucija, būtinumas plėsti konstitucinės kontrolės šalyje galimybes, idant būtų garantuojamas konstitucinis teisingumas, užtikrinta, kad nė vienas teisės aktas (jo dalis), prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktams, neturėtų imuniteto pašalinimui iš teisės sistemos.

Prašymų priimtumo Konstituciniame Teisme oficialios konstitucinės doktrinos, įtvirtinančios Konstitucinio Teismo įgaliojimus tirti ir negaliojančių įstatymų, kitų teisės aktų (jų dalių) atitiktį Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams), plėtojimas, *inter alia* diferencijavus Konstitucijos 106 straipsnyje nurodytus subjektus, turinčius įgaliojimus kreiptis į Konstitucinį Teismą, – tai ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose suformuotos atitinkamos konstitucinės doktrinos papildymas tokiais naujais elementais, kurie yra būtini naujas konstitucinės justicijos bylas sprendžiant taip, kad būtų siekiama nurodytų konstituciškai svarbių tikslų, ir Konstitucijoje – aukščiausioje teisėje įtvirtinto teisinio reguliavimo įvairovės ir pilnatvės vieno iš aspektų aiškesnis atskleidimas daugelyje Konstitucinio Teismo aktų („byla po bylos“) racionaliai argumentavus atitinkamus oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų pokyčius (reinterpretavimą, pakoregavimą).

30. Minėta, kad joks oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas – nei ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose pateiktos Konstitucijos nuostatų sampratos papildymas naujais elementais (fragmentais), nei toks anksčiau suformuluotų oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų reinterpretavimas, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, – pagal Konstituciją negali būti ir nėra pagrindas peržiūrėti ankstesnėse konstitucijos justicijos bylose priimtus nutarimus, išvadas, sprendimus, kuriais buvo baigta konstitucinės justicijos byla, arba jų argumentavimą (pagrindimą); minėta ir tai, kad tai pasakytina ir apie tuos atvejus, kai Konstitucinis Teismas, gavęs bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto teismo prašymą ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą motyvuotu, deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuotu sprendimu atsisakė nagrinėti tą prašymą arba nutraukė pradėtą teiseną (bylą) (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo

pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje), taigi atitinkamo klausimo nespėdė iš esmės.

Minėta ir tai, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus peržiūrėti savo nutarimus, išvadas, sprendimus, kai jie buvo priimti Konstituciniam Teismui nežinant apie tokias esmines aplinkybes, kurios, jeigu būtų buvusios žinomos, būtų galėjusios lemti kitokį priimtų nutarimų, išvadų, sprendimų turinį.

Pabrėžtina, kad nei oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas (*inter alia* ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose pateiktos Konstitucijos nuostatų sampratos papildymas naujais elementais (fragmentais), taip pat toks anksčiau suformuluotų oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų reinterpretavimas, kai oficiali konstitucinė doktrina yra pakoreguojama), nei naujų teisės aiškinimo metodų taikymas aiškinant tam tikras Konstitucijos nuostatas negali būti laikomi Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 1 punkte minimomis „naujomis esminėmis aplinkybėmis, kurios nebuvo žinomos Konstituciniam Teismui nutarimo priėmimo metu“. Vadinasi, nei koks nors oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas, nei naujų teisės aiškinimo metodų taikymas aiškinant tam tikras Konstitucijos nuostatas nėra ir negali būti pagrindas Konstituciniam Teismui peržiūrėti savo baigiamuosius aktus – nutarimus, išvadas, sprendimus, *inter alia* tokius, kuriais buvo atsisakyta nagrinėti pareiškėjo – teismo prašymą ištirti ir spręsti, ar Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, arba kuriais buvo nutraukta pradėta teiseną (byla) (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui arba jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje).

31. Pareiškėjo ginčijama Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija) nuostata „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ vertintina atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, pagal Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalį Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalis reiškia, jog kiekvienas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis), pripažintas prieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, yra visam laikui pašalinamas iš Lietuvos teisės sistemos, jis niekada nebegalės būti taikomas.

Tokios Konstitucijos nuostatos padeda užtikrinti visuomeninių santykių teisinio reguliavimo stabilumą ir tikrumą, Konstitucinio Teismo (bei kitų teismų) jurisprudencijos tęstinumą, jų veiklos ir priimamų sprendimų prognozuojamumą, konstitucinių teisinių santykių subjektai yra apsaugomi nuo tokios Konstitucinio Teismo priimtų baigiamųjų aktų peržiūros, kurią lemtų ne objektyvi konstitucinė būtinybė, bet atsitiktiniai (teisės atžvilgiu) veiksniai.

32. Taigi Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija) nuostata „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ nei paneigia visuomeninių santykių teisinio reguliavimo stabilumą ir tikrumą, Konstitucinio Teismo bei kitų teismų jurisprudencijos tęstinumą, nei ignoruoja tai, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi pareigą pateikti deramą (aiškiai ir racionaliai argumentuotą) atsakymą teismui, kuris kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl atitinkamoje byloje taikytino teisės akto (jo dalies) atitikties aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, nepriklausomai nuo to, ar ginčijamas teisės aktas (jo dalis) galioja, ar ne, nei užkerta kelią, atsižvelgus į visas turinčias reikšmės aplinkybes, nutraukti konstitucinės justicijos byloje pradėtą teiseną (nutraukti bylą) tais atvejais, kai nebegalioja (yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs) toks teisės aktas (jo dalis), dėl kurio atitikties Konstitucijai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai.

Šitaip suprantant Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1993 m. vasario 3 d., 1996 m. liepos 11 d. redakcijos) nuostatą „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ nėra pažeidžiami:

- Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalis, pagal kurią tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją;

- Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis, pagal kurią asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą;

- Konstitucijos 6 straipsnio 2 dalis, pagal kurią kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija;

- Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis, pagal kurią teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai;

- konstitucinis teisinės valstybės principas.

33. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija) nuostata „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ neprieštarauja

Konstitucijos 6 straipsnio 2 daliai, 30 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, 110 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

III

Dėl Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostatos „Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas“ ir 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalyje (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nustatyta:

„Bloginti įstatymų numatytas finansines ir materialines technines teismų veiklos sąlygas draudžiama. Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas.“

Teismų įstatymo 96 straipsnio 2 dalyje (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nustatyta: „Teisėjo darbo teisme metu draudžiama mažinti teisėjo darbo užmokestį, išskyrus šio Įstatymo numatytus atvejus, ar kitas socialines garantijas.“

Minėta, kad pareiškėjui abejonių sukėlė tai, ar Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostata „Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas“ ir 96 straipsnio 2 dalis (2004 m. sausio 24 d. redakcija) ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytos galimybės mažinti teisėjo darbo užmokestį, neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Teismai – viena iš valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų. Pagal Konstitucijos 109 straipsnį teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi (2 dalis); teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo (3 dalis).

Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti tokias teisėjo ir teismo nepriklausomumą užtikrinančias garantijas, kurios užtikrintų teismo nešališkumą priimant sprendimą, neleistų kištis į teisėjo ir teismo veiklą įgyvendinant teisingumą. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teisėjo nepriklausomumas yra užtikrinamas nustačius teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumo, teisėjo asmens neliečiamumo, teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas, įtvirtinus teisminės valdžios savivaldą, teismų finansinį ir materialinį techninį aprūpinimą, kad visos šios garantijos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios, todėl pažeidus bet kurią iš teismo ir teisėjo nepriklausomumo garantijų gali būti pakenkta teisingumo įgyvendinimui, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimui (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai). Teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijų apsauga yra viena iš konstitucinio teisėjų ir teismų

nepriklausomumo principo užtikrinimo garantijų. Todėl bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsinimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai, 2000 m. sausio 12 d. sprendimas).

3. Pagal ginčijamą Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostatą „Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas“, o pagal šio įstatymo 96 straipsnio 2 dalį (2002 m. sausio 24 d. redakcija) teisėjo darbo teisme metu draudžiama mažinti teisėjo darbo užmokestį, išskyrus šio įstatymo numatytus atvejus.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste konstatuotina, kad teisėjo atlyginimas, Teismų įstatymo 96 straipsnyje vadinamas „darbo užmokesčiu“, yra viena iš teismų finansinių ir materialinių veiklos sąlygų, minimų ginčijamoje Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostatoje „Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas“.

Taigi konstatuotina, kad pagal Teismų įstatymo 96 straipsnio 2 dalį (atsižvelgiant į minėtą Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostatą) teisėjo darbo teisme metu jo atlyginimas gali būti sumažintas, kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė.

Kartu paminėtina, kad, kaip savo 2001 m. liepos 12 d. nutarime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, Konstitucijos 113 straipsnio 1 dalyje teisėjo gaunamas atlyginimas įvardijamas kaip „teisėjo atlyginimas“, tačiau įstatymuose teisėjus sugretinus su valstybės politikais ir kitais valstybės pareigūnais vartojama kitokia sąvoka – „teisėjų darbo užmokestis“; toks sąvokos vartojimas yra nekorektiškas ir gali būti traktuojamas kaip viena iš prielaidų paneigti Konstitucijoje įtvirtintą teisėjo atlyginimo specifiką ir apsaugą, todėl įstatymų leidėjui tenka pareiga teisėjų gaunamą atlyginimą įstatyme įvardyti vartojant Konstitucijoje nurodytą sąvoką „teisėjo atlyginimas“.

4. Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostata „kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė“ aiškintina kaip reiškianti esminį valstybės ekonominės ir finansinės būklės pakitimą, kai dėl ypatingų aplinkybių (ekonominės krizės, gaivalinės nelaimės ir kt.) valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis. Tokiais atvejais valstybės funkcijoms vykdyti ir viešiesiems interesams tenkinti, taigi ir teismų materialiniams bei finansiniams poreikiams užtikrinti, dėl objektyvių priežasčių gali pritrūkti lėšų. Esant tokioms aplinkybėms įstatymų leidėjas gali pakeisti teisinį reguliavimą, pagal kurį nustatyti atlyginimai įvairiems asmenims, ir įtvirtinti tiems asmenims mažiau palankų atlyginimų teisinį reguliavimą, jei tai būtina siekiant užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės ir valstybės interesus,

apsaugoti kitas konstitucines vertybes. Tačiau ir tokiais atvejais įstatymų leidėjas turi išlaikyti pusiausvyrą tarp asmenų, kuriems nustatomas mažiau palankus teisinis reguliavimas, teisių bei teisėtų interesų ir visuomenės bei valstybės interesų, t. y. paisyti proporcingumo principo reikalavimų.

Pažymėtina, kad esant itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai paprastai turėtų būti peržiūrimas ir mažinamas visų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų biudžetinis finansavimas, taip pat įvairių iš valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų finansuojamų sričių finansavimas. Jeigu būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai nebūtų galima mažinti tik teismų finansavimo, mažinti tik teisėjų atlyginimų, tai reikštų, kad teismai yra nepagrįstai išskiriami iš kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų, o teisėjai – iš kitų asmenų, dalyvaujančių vykdant atitinkamų valstybės valdžios institucijų įgaliojimus. Tokios teismų (teisėjų) išskirtinės padėties įtvirtinimas neatitiktų atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės bei teisingumo imperatyvų reikalavimų.

Kartu pabrėžtina, kad bloginti įstatymų numatytas finansines ir materialines technines teismų veiklos sąlygas, mažinti teisėjų atlyginimą galima tik įstatymu, kad tai daryti galima tik laikinai – kol valstybės ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tokiu atlyginimo mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumo. Net ir tuo atveju, kai valstybėje susidaro itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, teismų finansavimas, teisėjų atlyginimai negali būti sumažinti taip, kad teismai negalėtų atlikti savo konstitucinės funkcijos ir priedermės – vykdyti teisingumo arba teismų galimybė tai atlikti būtų suvaržyta.

5. Pagal ginčijamą Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d.) nuostatą teismų finansinės ir materialinės veiklos sąlygos gali būti peržiūretos tik tuo atveju, kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, o pagal 96 straipsnio 2 dalį (2002 m. sausio 24 d.) teisėjo atlyginimas jo darbo teisme metu gali būti mažinamas taip pat tik tuo atveju, kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė.

Tokiu teisiniu reguliavimu nėra pažeidžiami:

- Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalis, pagal kurią valdžios galias riboja Konstitucija;
- Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalis, pagal kurią teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi;
- Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalis, pagal kurią teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo;
- Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalis, pagal kurią valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo numatytą atsakomybę;

– konstitucinis teisinės valstybės principas.

6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d.) nuostata „Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas“ ir 96 straipsnio 2 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 2, 3 dalims, 114 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktas (Žin., 1993, Nr. 6-120) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija; Žin., 1996, Nr. 73-1749) nuostata „Ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 17-649) nuostata „Kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė, Seimas gali peržiūrėti teismų finansines ir materialines veiklos sąlygas“ ir 96 straipsnio 2 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 17-649) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Egidijus Kūris

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Ramutė Ruškytė

Vytautas Sinkevičius

Stasys Stačiokas

Romualdas Kęstutis Urbaitis